

**МІНІСТЕРСТВО КУЛЬТУРИ ТА ІНФОРМАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ КЕРІВНИХ КАДРІВ КУЛЬТУРИ І МИСТЕЦТВ
ІНСТИТУТ ПРАКТИЧНОЇ КУЛЬТУРОЛОГІЇ ТА АРТ-МЕНЕДЖМЕНТУ
КАФЕДРА АРТ-МЕНЕДЖМЕНТУ ТА ІВЕНТ-ТЕХНОЛОГІЙ**

На правах рукопису

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на здобуття освітнього ступеня магістр

на тему:

Особливості сучасної регіональної бібліотечно-інформаційної системи України (на прикладі Вінниччини)

Виконала:

студентка II курсу магістратури,
група МКД-11-22з
спеціальності 028 «Менеджмент
соціокультурної діяльності»

Старчеус Галина Михайлівна

Науковий керівник:

кандидат юридичних наук, доцент,
заслужений економіст України

Пількевич Віталій Людвікович

Рецензент:

головний бібліотекар

Національної бібліотеки України імені
Ярослава Мудрого, кандидат історичних
наук, старший науковий співробітник

Антоненко Ірина Григорівна

Допущено до захисту:

протокол засідання кафедри

№5 від 22 листопада 2023 р.

в.о. завідувача кафедри арт-менеджменту
та івент-технологій

_____ **Вікторія ДОБРОВОЛЬСЬКА**

Київ – 2023

АНОТАЦІЯ

Старчеус Г. М. Особливості регіональної бібліотечно-інформаційної системи України (на прикладі Вінниччини). – Кваліфікаційна робота на правах рукопису.

Об’єкт дослідження: регіональна бібліотечно-інформаційна система України.

Предмет дослідження: бібліотечно-інформаційна система Вінниччини кінця ХХ – перших двох десятиліть ХХІ століття.

Мета дослідження: дослідити специфіку формування бібліотечно-інформаційної системи Вінниччини в історичній ретроспективі.

У кваліфікаційній роботі досліджено та проаналізовано діяльність Вінницької обласної універсальної наукової бібліотеки імені Валентина Отамановського як головного центру інтеграції інформаційних ресурсів регіону. Крім того, уточнено сутність базових понять дослідження: «бібліотечно-інформаційна система», «електронна бібліотека» та ін.; виявлено пріоритети організаційно-управлінської діяльності бібліотечно-інформаційної системи України на регіональному рівні в контексті інтегрування системи автоматизації бібліотечної діяльності.

Ключові слова: бібліотека, інформація, цифрові технології.

Starcheus H.M. Peculiarities of the regional library and information system of Ukraine (on the example of Vinnytsia). - Qualification work on manuscript rights.

Object of research: regional library and information system of Ukraine.

The subject of the study: the library and information system of Vinnytsia at the end of the 20th - the first two decades of the 21st century.

The purpose of the study: to investigate the specifics of the formation of the library and information system of Vinnytsia in historical retrospect.

In the qualifying work, the activity of the Vinnytsia Regional Universal Scientific Library named after Valentin Otamanovsky as the main center of integration of information resources of the region was investigated and analyzed. In addition, the essence of the basic research concepts: "library and information system", "electronic library", etc.; identified the priorities of the organizational and management activities of the library and information system of Ukraine at the regional level in the context of the integration of the library automation system.

Keywords: library, information, digital technologies.

ЗМІСТ

ВСТУП	5
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ОСОБЛИВОСТЕЙ СУЧАСНОЇ РЕГІОНАЛЬНОЇ БІБЛІОТЕЧНО-ІНФОРМАЦІЙНОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ	10
1.1. Історіографія та джерельна база дослідження	10
1.2. Методи дослідження та понятійно-категоріальний апарат	20
Висновки до розділу 1	28
РОЗДІЛ 2. СПЕЦИФІКА РОЗВИТКУ БІБЛІОТЕЧНО- ІНФОРМАЦІЙНОЇ СИСТЕМИ ВІННИЧЧИНИ (КІНЕЦЬ ХХ – ПОЧАТОК ХХІ СТОЛІТТЯ)	30
2.1. Регіоналізація бібліотечно-інформаційної діяльності в умовах соціокультурного розвитку регіону (на прикладі Вінниччини).....	30
2.2. Пріоритети організаційно-управлінської діяльності бібліотечно-інформаційних систем України на регіональному рівні в контексті інтегрування системи автоматизації бібліотечної діяльності	38
Висновки до розділу 2	47
РОЗДІЛ 3. СУЧАСНА БІБЛІОТЕЧНО-ІНФОРМАЦІЙНА СИСТЕМА ВІННИЧЧИНИ: ОСОБЛИВОСТІ І ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ (2010-2020-ті рр.)	49
3.1. Вінницька обласна універсальна наукова бібліотека імені Валентина Отамановського як головний центр інтеграції інформаційних ресурсів регіону	49
3.2. Простір бібліотек в умовах цифрової доби	59
Висновки до третього розділу.....	70
ВИСНОВКИ.....	75
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	85
ДОДАТКИ	97

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. На початку XXI ст. більшість українських бібліотек вступають в новий період свого розвитку, що характеризується значним зростанням ролі сучасних технологічних рішень в традиційних бібліотечних процесах. У цьому зв'язку однією з актуальних проблем сучасного бібліотекознавства лишається проблема її інтегрування в єдиний інформаційний простір на всіх рівнях (міста, регіону, країни та світу), а також подальшого функціонування і розвитку.

На сучасному етапі поєднання інноваційних технологій з традиційними пам'ятками відбувається в контексті створення національного цифрового ресурсу, що дозволяє насичувати мережеві мультимедійні простори сенсами і цінностями, які здійснюють значний вплив на життєдіяльність людини. В умовах інформатизації та цифровізації суспільства, сучасні бібліотечно-інформаційні системи стають важливим компонентом збереження та розвитку регіонального культурного середовища, виконуючи значну роль в розвитку знання та культури.

Сучасна українська регіональна бібліотека – культурно-просвітницький заклад, що виконує в умовах регіонального культурного простору функції національних бібліотек засобом впровадження інноваційних інформаційних і цифрових технологій, надає нові соціальні можливості, формує культурні сенси та відповідає запитам людини в різних галузях життя суспільства. Концепція регіональної бібліотечно-інформаційної системи передбачає ієрархічність стосунків бібліотечних організацій різного рівня методичного підпорядкування. Регіональні бібліотечні організації є не лише методичними але також і технологічними центрами для методично підпорядкованих організацій, що дозволяє найбільш ефективно використовувати сформовану схему стосунків в рамках інформаційних мереж.

Актуальність дослідження визначається соціальною значимістю організації та перетворення інформаційних потоків у суспільстві, місцем ,яке

в ньому займають бібліотеки. В кожному окремо взятому регіоні в процесі формування регіональної бібліотечно-інформаційної системи існує ряд особливостей, властивих лише цьому регіону. До них можна віднести рівень і якість бібліотечного обслуговування населення в регіоні, стан матеріально-технічної бази бібліотек, галузевої спеціалізації бібліотек та ін.

Мета роботи – виявити особливості сучасної регіональної бібліотечно-інформаційної системи України на прикладі Вінниччини.

Для досягнення поставленої мети автор ставить **завдання**:

☉ проаналізувати історіографію питання та охарактеризувати джерельну базу дослідження;

☉ уточнити понятійно-категоріальний апарат предметної сфери дослідження та методологію дослідження;

☉ розглянути регіоналізацію бібліотечно-інформаційної діяльності в умовах соціокультурного розвитку регіону (на прикладі Вінниччини);

☉ виявити пріоритети організаційно-управлінської діяльності бібліотечно-інформаційних систем України на регіональному рівні в контексті інтегрування системи автоматизації бібліотечної діяльності;

– проаналізувати діяльність Вінницької обласної універсальної наукової бібліотеки імені Валентина Отамановського як головного центру інтеграції інформаційних ресурсів регіону;

– охарактеризувати роль регіональної бібліотечно-інформаційної системи Вінниччини в сучасному соціокультурному просторі України;

– простежити перспективні напрями розвитку бібліотечного простору в регіональній бібліотечно-інформаційній системі України.

Об’єкт дослідження: регіональна бібліотечно-інформаційна система України.

Предмет дослідження: бібліотечно-інформаційна система Вінниччини кінця ХХ – перших двох десятиліть ХХІ століття.

Методи дослідження. Застосовано загальнонаукові та конкретно наукові методи:

- аналітичний метод – для вивчення літератури та джерел з теми;
- метод історизму та еволюції – для дослідження процесу становлення і розвитку регіональних бібліотечно-інформаційних систем в Україні;
- *типологічний* – спрямований на виявлення та визначення основних особливостей сучасної бібліотечно-інформаційної системи Вінниччини;
- *системний метод* – для регіональної бібліотечно-інформаційної системи Вінниччини як цілісної, складної системи;
- метод концептуалізації – для розкриття змісту та визначення сутності діяльності регіональних бібліотечно-інформаційних системи України в умовах сучасного соціокультурного простору;
- метод *структурно-функціонального аналізу, що посприяв* виявленню сучасних форм та особливостей міжрівневої інформаційно-комунікаційної взаємодії в регіональній бібліотечно-інформаційній системі Вінниччини;
- прогнозно-аналітичний метод, метою застосування якого є окреслення перспективних напрямів розвитку регіональних бібліотечно-інформаційних системи України;
- метод теоретичного узагальнення – для підведення часткових та загальних підсумків дослідження.

Сукупність методів посприяла всебічному розгляду регіональних бібліотечно-інформаційних системи України в умовах сучасного соціокультурного простору.

Наукова новизна роботи. Магістерська робота є авторською, теоретично обґрунтованою та логічно завершеною науковою працею з актуальних проблем сучасного мистецтвознавства. Наукова новизна полягає в проведеному комплексному дослідженні особливостей сучасної регіональної бібліотечно-інформаційної системи України на прикладі Вінниччини.

Вперше:

- ⊕ досліджено специфіку формування бібліотечно-інформаційної системи Вінниччини в історичній ретроспективі;

☉ виявлено пріоритети організаційно-управлінської діяльності бібліотечно-інформаційних систем України на регіональному рівні в контексті інтегрування системи автоматизації бібліотечної діяльності;

– проаналізовано діяльність Вінницької обласної універсальної наукової бібліотеки імені Валентина Отамановського як головного центру інтеграції інформаційних ресурсів регіону;

– охарактеризовано роль регіональної бібліотечно-інформаційної системи Вінниччини в сучасному соціокультурному просторі України;

– простежено перспективні напрями розвитку бібліотечного простору в регіональній бібліотечно-інформаційній системі України (на прикладі Бібліотеки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського).

Окрім того:

– уточнено сутність базових понять дослідження: «бібліотечно-інформаційні системи», «універсальна бібліотека», «автоматизована бібліотечно-інформаційна система» та ін.;

– проаналізовано особливості формування електронної бібліотеки Вінницької обласної універсальної наукової бібліотеки ім. Валентина Отамановського.

Апробація результатів дослідження здійснювалася на засіданнях кафедри Київського національного університету культури і мистецтв; у виступах та опублікованих матеріалах доповідей на конференціях («IV Міжнародна науково-практична конференція «Current challenges of science and education» 11-13.12.2023 року Берлін, Німеччина»).

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що вони можуть бути використані у рамках навчального процесу, під час читання лекційних курсів «Бібліотечна справа» та ін. для студентів спеціальності «Інформаційні, бібліотечна та архівна справа» у закладах вищої освіти, а також під час проведення спецкурсів, практичних і семінарських занять;

статі базовою основою для написання рефератів, наукових статей, дипломних робіт, підручників та навчальних посібників.

Структура магістерської роботи зумовлена метою і завданнями дослідження, яке складається зі вступу, трьох розділів, шести підрозділів, висновків та списку використаних джерел (84 позиції). Загальний обсяг роботи 100 сторінок, з них 80 сторінок становить основний текст.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ

ДОСЛІДЖЕННЯ СУЧАСНОЇ РЕГІОНАЛЬНОЇ БІБЛІОТЕЧНО-ІНФОРМАЦІЙНОЇ СИСТЕМИ

1.1. Історіографія та джерельна база дослідження

Протягом останніх років різноманітні аспекти проблематики діяльності вітчизняних бібліотек неодноразово ставали предметом наукових досліджень.

Комплексний аналіз регіональних бібліотекознавчих досліджень, що суттєво доповнює джерельну та історіографічну бази українського бібліотекознавства здійснює М. Апшай в монографії «Регіональні бібліотекознавчі дослідження: стан, проблеми, тенденції» [3]. Дослідниця вводить до наукового обігу новий фактичний матеріал щодо науково-дослідницької діяльності бібліотек різних регіонів України; визначає особливості регіональних бібліотекознавчих досліджень в країні, що пов'язані з соціально-економічним та культурно-історичним розвитком окремих регіонів.

Визначенню тенденцій у вивченні діяльності бібліотек як об'єктів регіонально-бібліотекознавчих досліджень в Україні присвячено наукову публікацію М. Апшай «Бібліотечна діяльність у структурі регіональних бібліотекознавчих досліджень» [2]. Серед іншого авторкою проаналізовано основні напрями діяльності бібліотек у регіонах; визначає основні теоретичні завдання розвитку регіональних бібліотекознавчих досліджень в умовах трансформації методологічних засад сучасного бібліотекознавства.

Проблеми оптимізації мережі публічних бібліотек України досліджує Н. Ашаренкова у статті «Мережа публічних бібліотек України: проблеми оптимізації» [4]. Авторка розкриває динаміку і характер змін в організації мережі публічних бібліотек України у 1990-х рр., аналізує роль місцевих

органів влади в оптимізації мережі та її наслідки, прорахунки, допущені в мінімальних соціальних нормативах на мережу публічних бібліотек, характеризує технічний стан їхніх приміщень, окреслює вимоги до підготовки нормативного документа на мережу загальнодоступних книгозбірень.

Програму розвитку та шляхи реалізації регіональної бібліотечної політики на прикладі бібліотек Запоріжжя розглядає Л. Бельмас [7].

Концептуальні засади модернізації публічних бібліотек України, динаміку їх розвитку й напрями трансформацій в умовах інформатизації за період 2007-2017 рр. виявляє К. Бережна в дисертаційній роботі «Публічні бібліотеки України: вектори модернізації в інформаційному суспільстві» [9]. Авторка розглядає діяльність публічних бібліотек України з точки зору поєднання їх культурних та соціальних функцій, виявляє напрями розгортання інформаційно-комунікаційного сервісу публічних бібліотек, що залежать від складу населення, соціального оточення, інфраструктури регіону, історичних та культурних традицій.

У контексті теми магістерської роботи особливого значення набувають дослідження та публікації, в яких висвітлено різноманітні аспекти діяльності бібліотечно-інформаційної системи Вінницької області.

Так, наприклад, Т. Балатюк у науковій публікації «Інформаційно-бібліографічна діяльність бібліотеки ВДПУ імені Михайла Коцюбинського» [5] акцентує увагу на важливості формування сучасної інформаційної інфраструктури бібліотеки вищого навчального закладу Вінницького регіону, «надавати якісні послуги, забезпечувати високий рівень доступу до інформації та новітніх технологій, розвиваючи та використовуючи інформаційні технології, підвищувати якість освіти» [5] у процесі формування і розвитку інформаційного суспільства. Авторка наголошує на тому, що вищевказане отримало виявлення в різноманітних формах організації та технології діяльності бібліотеки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Зокрема,

дослідницею зауважено, що станом на 2013 р. «рівень інформаційно-бібліографічної діяльності входить до найважливіших показників, які характеризують роботу бібліотеки і здійснюється за такими напрямками: формування інформаційних ресурсів шляхом комплектування документальних фондів, створення довідково-бібліографічного апарату; інформаційне обслуговування користувачів шляхом індивідуального та групового інформування, організації тематичних виставок, виставок нових надходжень, інформаційно-масових заходів; створення власної видавничої продукції» [5].

Значну увагу дослідженню проблематики регіонального розвитку бібліотечної системи України присвячено наукову статтю О. Мар'їної «Регіональні бібліотечні системи України: сучасний стан та перспективи розвитку» [54].

Визначенню основних характеристик інформаційно-комунікаційної взаємодії як фактору розвитку бібліотечних систем регіонального рівня присвячено дисертаційну роботу О. Мар'їної «Інформаційно-комунікаційна взаємодія як фактор розвитку регіональних бібліотечних систем» [55]. Серед іншого дослідницею простежено генезу наукових поглядів на систему інформаційно-комунікаційної взаємодії; проаналізовано процес становлення інформаційно-комунікаційної взаємодії в регіональних бібліотечних системах; охарактеризовано сучасний стан інформаційно-комунікаційної взаємодії в регіональних бібліотечних системах України; сформульовано системні засади інформаційно-комунікаційної взаємодії в регіональних бібліотечних системах України; визначено резерви підвищення ефективності управління інформаційно-комунікаційною взаємодією в бібліотечних системах регіону [55, с. 2].

Дослідженню діяльності обласних універсальних наукових бібліотек України в контексті забезпечення інформаційних потреб користувачів (кінець ХХ – початок ХХІ ст.) присвячено дисертаційну роботу Л. Кононученко [46].

Т. Кулаковська у науковій статті «Бібліотечно-інформаційна система як об'єкт комплексного бібліотекознавчого дослідження» [51] аналізує особливості функціонування бібліотечно-інформаційної системи (БІС) НАН України, до складу якої входять 98 бібліотек і бібліотечно-інформаційних підрозділів наукових установ, а координуючими інституціями є дві бібліотечно-інформаційні установи загальнодержавного значення — Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського та Львівська наукова бібліотека ім. В. Стефаника НАН України. Серед іншого авторка здійснює «аналіз стану розробки теми і повноти її джерельного забезпечення; обґрунтування етапів розвитку бібліотечно-інформаційної системи і її складових – бібліотек та бібліотечно-інформаційних підрозділів НДУ та вплив внутрішніх і зовнішніх чинників на цей процес; вивчення структурних параметрів БІС у їхньому розвитку, взаємодії і взаємозалежності; побудова структурно-функціональної моделі бібліотеки НДУ як комплексного науково-інформаційного центру; дослідження стану інструктивно-методичного забезпечення діяльності системи та її складових і розробка пакета документів, які регламентуватимуть їхнє функціонування в нових соціально-економічних і технологічних умовах і визначатимуть статус складових системи як науково-інформаційних центрів (відділів)» [51, с. 11].

Ґрунтовному дослідженню загальних положень оновлення та перспективних напрямів розвитку бібліотечно-інформаційної сфери присвячено ряд наукових публікацій О. В. Воскобойнікової-Гузевої: «Стратегії розвитку бібліотечно-інформаційної сфери України: генезис, концепції, модернізація» [20], «Розвиток бібліотечно-інформаційної сфери в контексті пріоритетів національної та міжнародної інформаційної політики» [21], «Бібліотечно-інформаційна діяльність: системний підхід» [22], «Модернізаційні моделі розвитку бібліотечно-інформаційних установ у період глобалізації: постановка питання» [23], а також дисертаційна робота «Бібліотечно-інформаційна сфера України в контексті соціальних

трансформацій кінця XX століття – 10 років XXI ст.: концепції стратегічного розвитку, динаміка змін, перспектива» [24].

Обґрунтуванню концептуальних підходів до побудови стратегії розвитку бібліотечно-інформаційної сфери присвячено монографію дослідниці «Стратегії розвитку бібліотечно-інформаційної сфери України: генезис, концепції, модернізація» [20]. У комплексній, ґрунтовній науковій праці О. Воскобойнікова-Гузєва аналізує наукове забезпечення бібліотечно-інформаційної діяльності в Україні потягом кінця XX – першого десятиліття XXI ст.; розглядає науково-дослідні роботи колективів провідних українських бібліотек, що спрямовані на вирішення актуальних питань стратегічного, структурно-функціонального та ресурсного розвитку бібліотек. Авторка послідовно розкриває зміст і спрямованість концептуальних розробок вітчизняних науковців і організаторів бібліотечної справи, висвітлює в контексті законодавчого забезпечення впровадження загальнодержавних і міжнародних програм і проектів здобутки у реалізації державної політики у сфері бібліотечно-інформаційної діяльності, а також вивчає еволюцію інформаційного простору сучасної бібліотеки в контексті світового досвіду організаційних, структурних, функціональних та архітектурних перетворень у багатьох провідних бібліотеках світу [20, с. 3].

Розробленню теоретико-методичних засад розбудови культурно-мистецького середовища регіону як сегменту національного та глобального комунікаційного простору присвячена дисертаційна робота Г. Пристай «Бібліотека як складова культурно-мистецького середовища регіону» [65]. Авторкою проаналізовано «особливості структури і динаміки розвитку інформаційно-ресурсного потенціалу обласних універсальних наукових бібліотек України як основи формування культурно-мистецького середовища регіону; з'ясовано сучасний стан електронних ресурсів та веб-сервісів бібліотек як основи мережевої репрезентації культурно-мистецького надбання регіону; розроблено бібліоцентричну модель розбудови змістовного та ефективного культурно-мистецького середовища регіону» [65,

с. 4]. Особливу увагу дослідницею приділено і діяльності Вінницької обласної універсальної наукової бібліотеки ім. Валентина Отамановського (до 2022 р. - Вінницька ОУНБ ім. Тімірязєва). Серед іншого авторка стверджує, що «фахівці відділу мистецтв Вінницької ОУНБ ім. Тімірязєва організують науково-методичні розвідки, спрямовані на поповнення фондів публічних бібліотек Вінниччини документами про видатних діячів культури та мистецтва, установлення їх приналежності до міст і сіл багатьох районів області» [65, с. 55].

Особливостям регіональної бібліотечної політики та роль у її формуванні та реалізації Вінницької обласної універсальної наукової бібліотеки ім. К. А. Тімірязєва присвячено наукову публікацію Г. Куделі [50]. Дослідниця наголошує на тому, що «основні напрямки, за якими розвивається бібліотечна справа Вінниччини, в цілому відповідають загальноукраїнським тенденціям. Серед пріоритетів бібліотечної політики регіону сьогодні на першому місці – розвиток інформаційного ресурсу» [50].

Діяльність Вінницької обласної універсальної наукової бібліотеки ім. К. А. Тімірязєва в історичній ретроспективі від дня заснування і до 2007 р. аналізує Н. Морозова у науковій публікації «Вінницька ОУНБ ім. К. А. Тімірязєва у дзеркалі історії та інноваційному поступі сьогодення» [61]. Наголошуючи на тому, що «парадигма інформаційного обслуговування, яка базується тільки на основі паперових носіїв, уже застаріла, і їй на зміну приходить інша, – яка заснована на електронному представленні найрізноманітнішої інформації, що тиражується у необмеженій кількості і є миттєво доступною через Internet незалежно від часу і місцезнаходження користувача» [61], авторка констатує наявність ряду невирішених проблем: «інформаційні та телекомунікаційні технології ще недостатньо впроваджуються у діяльність бібліотек, особливо сільських; залишається проблемним придбання єдиного програмного забезпечення по створенню електронних баз даних для районних бібліотек, а також їх підключення до швидкісного каналу мережі Інтернет; проблема підготовки кадрів. За останні

15 років до бібліотек області не прийшли на роботу спеціалісти зі стаціонарною вищою бібліотечною освітою. Це є ще одним підтвердженням того, що професія бібліотечного працівника залишається недостатньо престижною і з низьким рівнем заробітної плати» [61].

Особливості процесу впровадження автоматизованої книговидачі в науково-технічній бібліотеці Вінницького національного технічного університету висвітлює Т. Притуляк у науковій публікації «Впровадження автоматизованої книговидачі в науково-технічній бібліотеці Вінницького національного технічного університету: проблеми та перспективи» [66]. Наголошуючи на тому, що «автоматизована книговидача відповідає потребам університетської бібліотеки і співпадає з уявленням наших читачів про сучасні можливості бібліотеки» [66], авторка ділиться планами про введення принципово нової послуги «для користувачів на базі ЕК – продовження терміну користування документами без втручання бібліотекаря. В недалекому майбутньому плануємо відпрацювати алгоритм автоматизованої видачі в читальні зали з відділу центрального книгозберігання, запровадити технологію електронного замовлення документа та його електронної доставки, бронювання літератури» [66].

Роль сучасної університетської бібліотеки в інформаційному забезпеченні навчальної та науково-дослідної діяльності закладу вищої освіти Т. Притуляк досліджує в науковій статті «Проектна діяльність університетської бібліотеки як фактор її розвитку (з досвіду роботи науково-технічної бібліотеки Вінницького національного технічного університету)» [67]. Авторка обґрунтовує необхідність модернізації бібліотеки університету в зв'язку зі зміною зовнішнього інформаційного середовища і основної парадигми вищої освіти і в якості одного зі способів модернізації пропонує перехід на проектний менеджмент. Окрім того дослідниця висвітлює особливості проектної діяльності науково-технічної бібліотеки Вінницького національного технічного університету як фактор її інноваційного розвитку,

а також розглядає завдання, основні напрямки та результативність діючих проектів [67].

Традиції, інновації та стратегію розвитку бібліотеки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського висвітлює В. Білоус в науковій публікації «Діяльність бібліотеки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського: традиції, інновації, стратегія розвитку» [12]. Автор робить акцент на взаємозв'язку модернізації вищої освіти на шляху до європейської світової інтеграції та відкритого інформаційного суспільства з необхідністю трансформації в роботі бібліотеки закладу вищої освіти. Науковець називає серед основних завдань сучасної бібліотеки закладу вищої освіти: «створення електронної бібліотеки (ЕБ), заснованої на власних ресурсах і на доступі до якісної світової наукової інформації (ресурсів віддалених); трансформація книгозбірні з пасивних автономних сховищ документованих знань на паперових носіях в активних їх розповсюджувачів засобами електронних комунікацій та навігаторів у безмежному світі інформації; створення власних електронних ресурсів (ЕР) – електронних каталогів, електронних фондів, повнотекстових ресурсів власної генерації, а також БД» [12].

Пошуки нових форм функціонування бібліотеки в умовах пандемії на прикладі бібліотеки Вінницького педагогічного університету розглядає Л. Воробйова в науковій публікації «Бібліотека Вінницького педуніверситету в умовах виклику часу: пошук нових форм роботи» [19]. Авторка акцентує увагу на тому, що «серед пріоритетів сьогодення – надання вільного та необмеженого доступу до інформації, тому основна місія сучасної бібліотеки ЗВО – максимально оперативно і якісно забезпечити інформаційні, науково-дослідні, освітні, культурні та інші потреби своїх користувачів засобами інформаційно-телекомунікаційних технологій» [19, с. 15].

Отже, на основі аналізу наукової літератури можемо констатувати значний науковий інтерес вітчизняних дослідників до проблематики регіонального бібліотекознавства і водночас відсутність комплексних

грунтовних досліджень, в яких аналізується сучасної регіональної бібліотечно-інформаційної системи України на прикладі Вінниччини.

Важливими в процесі дослідження теми магістерської роботи стали наукові дослідження і публікації

Л. Бельмас «Регіональна бібліотечна політика: програма розвитку та шляхи реалізації» [7], К. Бережної «Застосування принципів емоційного дизайну до інформаційно-комунікаційного середовища публічних бібліотек» [8], О. Василенко «Бібліотечно-інформаційні комплекси: дослідження основних напрямів стратегічного розвитку» [14], Т. Вилегжаніної та Є. Одинця «До питання створення центру корпоративної каталогізації: підходи і перспективи» [15], В. Горового «Бібліотеки як інформаційні центри української інформатизації» [27], І. Давидової «Стратегії розвитку бібліотек України за умов інформаційного суспільства» [28], Т. Добко «До питання розвитку термінології бібліотечно-інформаційної сфери. Вісник Книжкової палати» [29], О. Ісаєнко «Технологічна модель інформаційного обслуговування читачів сучасної бібліотеки» [32], О. Качмар, С. Герчанівської та О. Сливінської «Облік бібліотечних фондів» [35], О. Кобелєва «Інформаційно-аналітичне забезпечення стратегічного реструктурування бібліотек України» [37], Т. Коваль та Л. Туровської «Інноваційні моделі сучасної бібліотеки у контексті бібліотечно-інформаційного обслуговування» [38], Т. Коваль та Л. Кулаковської «Напрями та пріоритети стратегічного розвитку національного наукового бібліотечно-інформаційного комплексу» [39], Т. Коваль, Т. Кулаковської та В. Горевої «Концептуальні засади стратегічного розвитку національного наукового бібліотечно-інформаційного комплексу: історія, принципи, пріоритети» [40], Г. Колоскової «Бібліотечно-інформаційний потенціал регіону: організаційно-функціональний аспект» [41], Г. Колоскової «Бібліотечно-інформаційний потенціал як складник ресурсного потенціалу інформаційної економіки регіону» [42] та «Бібліотечно-інформаційний потенціал в системі ресурсного потенціалу цифрової економіки регіону» [44],

Т. Колесникової «Кластер як нова регіональна модель інтеграції бібліотек ВНЗ України: концептуальні характеристики та умови реалізації» [43], Г. Колоскової та О. Кобелев «Бібліотечно-інформаційний потенціал в умовах цифровізації» [45], А. Кочеткової «Цифрові бібліотеки як ознака ХХІ століття» [48], Л. Любаренко «Нові інформаційні технології в публічних бібліотеках України: (за результатами загальнодержавного дослідження, проведеного НПБУ в 2014-2015 рр.)» [50], М. Малюги та Л. Калініна «Цифрові бібліотеки як мегаджерело інформації для опорних закладів освіти» [53], О. Матвійчук «Соціокультурна діяльність бібліотек. Соціальні комунікації в стратегіях формування суспільства знань» [56], М. Мельник «Науково-дослідна діяльність Наукової бібліотеки ВНМ: погляд крізь десятиріччя» [57], Т. Миськевич «Актуальний зміст культурно-освітніх практик сучасної бібліотеки» [59], М. Слободяника «Базова модель бібліотеки як соціально-комунікаційної інституції» [72], О. Сокур «Взаємодія бібліотек наукових установ Національної академії наук України у формуванні вітчизняного наукового інформаційного простору» [73] та ін.

Дослідження сучасної регіональної бібліотечно-інформаційної системи України на прикладі Вінниччини спирається на відповідну джерельну базу, що умовно поділена на окремі групи:

1. Фахові періодичні видання;
2. Електронні ресурси: офіційні сайти бібліотек Вінницької області: Бершадської публічної бібліотеки [33], Вінницької обласної бібліотеки для юнацтва [34], Вінницької обласної універсальної наукової бібліотеки ім. Валентина Отамановського [74; 75]; оцифровані періодичні видання;
3. Словниково-енциклопедична література;
4. Офіційні документи: Закони України «Про бібліотеки і бібліотечну справу» [30], Розпорядження Президента України «Про комісію з розробки Концепції державної регіональної політики України» [69], Розпорядження Кабінету Міністрів України від 10 квітня 2013 р. №257-р «Про схвалення Концепції Державної цільової національно-культурної програми

популяризації вітчизняної видавничої продукції та читання на 2014–2018 роки» [70].

1.2. Методи дослідження та понятійно-категоріальний апарат

Діалектика глобалізації та регіоналізації у сучасній науці посилює значення регіонального бібліотекознавства у сучасних інформаційних науках. Виявлення закономірностей розвитку бібліотеки в контексті економічних та соціокультурних процесів конкретних територій, регіонів виступають сьогодні актуальним інструментом управління бібліотечною справою, що дозволяє спиратися на теоретично обґрунтований арсенал наукомістких соціальних технологій.

У контексті теми магістерської роботи важливим завданням є уточнення базових понять дослідження: «регіон», «бібліотечно-інформаційна система» та ін., а також концептуалізація поняття «регіональна бібліотечно-інформаційна система».

Погляди дослідників на визначення суміжних понять, серед яких і «регіон», варіюються залежно від сфери та предмета наукового пізнання, що у їх компетенції. Наразі у науковому вимірі немає універсального визначення аналізованого терміну, що задовольняє представників всіх наукових співтовариств без виникнення дебатів і розбіжностей з-поміж них. Існуючі трактування поняття «регіон» різноманітні у своїй варіативності і потребують проведення комплексного аналізу в розрізі міждисциплінарного підходу. Ця обставина, зокрема, пояснюється тим фактом, що формулювань терміну, що розглядається, безліч і вони відрізняються в залежності від точки зору, якої дотримується той чи інший дослідник. Для географів «регіон» є синонімом певної території, яка має низку суттєвих ознак, що відрізняють її від іншого простору.

Деякі вчені при формулюванні поняття «регіон» підходять до цього питання з нестандартної точки зору, розглядаючи його не як простір,

територію чи систему, що є найпоширенішим і звичним нам, а бачать регіон як щось абстрактне і оригінальне у своїй винятковості.

Сучасна література, присвячена розмежуванню поняття «регіон», передбачає три фундаментальні критерії відмінності:

- фізико-географічний,
- економіко-просторовий,
- адміністративний – прийняття існуючої адміністративної структури простору.

Трансдисциплінарність проявляється у існуванні таких трактувань досліджуваного терміну, які комбінують необхідні ознаки та властивості, виділені дослідниками з різних галузей. Таким чином, формуються комплексні визначення, які дають більш повну картину терміну, що характеризується і можуть застосовуватися в дослідженнях різної спрямованості.

На основі аналізу різноманітних підходів до трактування поняття «регіон», дослідники констатують наступне:

- «регіон є своєрідною соціально-економічною категорією, яка виступає як певна територія країни, як частина народно-господарського комплексу країни, як відокремлена функціональна підсистема суспільства, в якій здійснюється певний цикл відтворення;

- регіон є цілісним соціально-економічним організмом, який втілює в собі систему відносин щодо забезпечення відтворювальних процесів у рамках конкретної території; його соціальна природа визначається характером ставлення працівників до засобів виробництва, їх взаємодією як власників;

- кожен регіон є відкритою соціально-економічною системою, основною функцією якої є максимальне виробництво матеріальних благ і послуг для задоволення зростаючих потреб не тільки своєї території, а й інших економічних, соціальних систем (країни, інших держав та ін.) [60, с. 49–50].

Словниково-довідникові видання визначають поняття «регіон» – (франц. region, від лат. region – область, район) наступним чином: «територія, яка відрізняється від інших територій за рядом ознак і характеризується певною цілісністю та взаємопов'язаністю її складових елементів. Регіони виділяються з території відповідно до певних цілей і завдань, найголовнішою з яких є управління розвитком регіону» [68].

Вітчизняні дослідники Т. Мірзоева та О. Томашевська, наголошуючи на тому, що «регіон – це складна система, що включає такі структурні елементи, як природне середовище, виробничу й соціальну сфери» [60, с. 50] стверджують, що «регіон відрізняється від інших регіонів сукупністю природничих, історично сформованих, відносно стійких економічних, соціальних, національних особливостей. Характерною ознакою регіону є його цілісність, де поєднуються природні ресурси, матеріальні багатства та соціальні умови для життя людей» [60, с. 50].

Таким чином, на основі застосування змішаного підходу щодо терміну «регіон», можна розглядати його як цілісну систему зі своєю структурою, функціями, зв'язками із зовнішнім середовищем, історією, культурою, умовами життя населення. У цьому випадку зберігаються дві найважливіші властивості регіону, такі як системність і динамічність території.

Сучасний дослідник Г. Пристай визначає публічну бібліотеку як «інформаційно-соціальний базис, на якому здатна розвиватися інтегрована діяльність усіх закладів культури й освіти на території регіону» [65, с. 34]. Факторами становлення бібліотеки як формуючого компонента соціокультурного середовища регіону дослідниця називає: оптимальний рівень ресурсного забезпечення (бібліотечно-інформаційні, кадрові, матеріально-технічні, фінансові ресурси); стабільність життєдіяльності, розвинена система менеджменту і маркетингу.

О. Мар'їна стверджує, що «інформаційно-комунікаційна взаємодія в регіональній бібліотечній системі являє собою складну форму соціокомунікаційної взаємодії, яка розглядається як процес налагодження

взаємозв'язків між її учасниками, що приводить до трансформаційних змін як в окремій бібліотеці, так і в бібліотечній системі загалом» [55, с. 3]. Дослідниця пропонує визначати регіональну бібліотечну систему як «культурне, духовне, цивілізаційне утворення, що набуває значення центру концентрації соціокультурної комунікації регіону, але ще не досягло цілісного характеру функціонування» [55, с. 3].

На думку її думку, «інформаційно-комунікаційна взаємодія в регіональних бібліотечних системах має три основні контури: внутрішньосистемний, який передбачає взаємодію між різними типами та видами бібліотек регіону; міжсистемний, що уособлює взаємодію бібліотек з іншими соціокомунікаційними структурами (музеями, архівами, органами науково-технічної інформації, ЗМІ, видавництвами й авторами); зовнішньосистемний – рівень взаємодії бібліотек та інших соціальних інститутів (наука, освіта, мистецтво, сім'я, релігія)» [55, с. 17].

Л. Кононученко стверджує, що «обласна універсальна наукова бібліотека залишається базовим освітнім та культурним закладом регіону, яка поєднує як традиційні, так і мобільні (мережеві) форми та види бібліотечно-інформаційного обслуговування користувачів» [46, с. 35].

Надзвичайно важливим в процесі вирішення поставлених дослідницьких завдань є уточнення поняття «бібліотечно-інформаційна система». Аналіз наукової літератури дозволяє констатувати наявність наступного визначення цього поняття: «сукупність бібліотек і бібліотечно-інформаційних підрозділів науково-дослідних установ (НДУ)» [51, с. 11]. Головними суб'єктами регіональної бібліотечної системи дослідники визначають: «публічні, вузівські, науково-технічні бібліотеки, бібліотеки науково-дослідних установ та ін. [55, с. 15].

На основі проаналізованих вище дефініцій базових понять предметної сфери дослідження, можемо сформулювати визначення поняття «регіональна бібліотечно-інформаційна система» як сукупність бібліотек і бібліотечно-інформаційних підрозділів науково-дослідних установ (публічні, вузівські,

науково-технічні бібліотеки, бібліотеки науково-дослідних установ), які функціонують на території, що відрізняється від інших територій за рядом ознак, структурою, функціями, зв'язками з зовнішнім середовищем, історією, культурою, умовами життя населення і характеризується певною цілісністю та взаємопов'язаністю її складових елементів.

Регіональне бібліотекознавство – це вектор, який веде і бібліотечну науку, і бібліотечну практику на інший рівень, де вищий ступінь соціальної відповідальності за прийняті рішення, розгляд проблем та завдань соціального проектування йде не тільки в руслі вульгарної інтерпретації та «вписування» у ситуативні структури, а «по суті» з метою запобігання та ослаблення соціальних ризиків, з метою досягнення результату.

Основна сила регіонального бібліотекознавства – у світогляді, в інформаційній культурі, в аналітичній активності тих, хто розвиває бібліотечну справу на місцях, у їхньому розумінні інструментарію гармонізації багаторівневого, полісистемного регіонального простору із загальними цивілізаційними трендами.

Разом з тим, ставлячи завдання визначення методологічних новацій, евристичних для регіонального бібліотекознавства, важливим є вихід за межі звичних зразків і теоретичних кліше та спроба більш творчо використовувати їх, бо нова феноменологія інформаційного та культурного середовища регіону потребує звернення до адекватних дослідницьких інструментів.

Сучасна епістемологічна ситуація викликає необхідність занурення конкретних пізнавальних проблем регіонального бібліотекознавства та стратегічної аналітики бібліотечної справи у регіоні у різні наукові, соціокультурні та практичні контексти. На наш погляд, доцільний методологічний синтез дозволяє досягти необхідної аналітичної. У зв'язку з цим пошук нових точок міждисциплінарності, як і раніше, не втрачає актуальності.

Говорячи про сучасні теоретико-методологічні інструменти регіонального бібліотекознавства, акцентуємо увагу на теоретико-

методологічних підходах вивчення сучасного суспільства як «головної» метасистеми бібліотечної справи. Чинники довкілля (соціальні, економічні, технологічні, політичні) визначають не лише регіональну специфіку бібліотечної справи, а й характер теоретико-методологічного осмислення цих явищ. Аналіз сучасного проблемного поля бібліотекознавства спричиняє доцільність звернення до проблем «масштабу» соціального. Ускладнення сучасного соціального простору, розширення проблемного кола сучасного соціального розвитку робить необхідність розширення теоретико-методологічного арсеналу регіонального бібліотекознавства.

У цьому контексті цілком можливим є особливий рівень міждисциплінарної наукової взаємодії, методологічної комунікації. Управління бібліотечною справою в регіонах спирається головним чином на методологічний інструментарій культурології та теорії культури, в результаті аналіз практики зводиться до примітивізації бібліотечної справи, спрощення функцій бібліотеки в житті регіону, відмови від окремих важливих та актуальних соціально-культурних завдань, відсутності системного погляду на бібліотеку. Бібліотека виявляється вирваною з широкого соціального контексту регіону, що призводить не лише до ризику теоретичних помилок, а й до ризику нераціональних управлінських рішень, дисфункції регіональної бібліотечної справи.

В даному випадку йдеться про включення результатів масштабних соціометричних та аналітичних досліджень, зокрема світового рівня, які дозволяють наповнити регіональне бібліотекознавство деякими актуальними концептами та здатні вплинути на модернізацію інструментарію регіонального бібліотекознавства.

Реалії та завдання регіонального розвитку в умовах цифрового суспільства визначають важливість приведення регіонального фрагмента глобального інформаційного простору до стану оптимального функціонування на користь соціуму в цілому, на користь української держави, на користь безкризового розвитку конкретного регіону (у контексті

магістерської роботи – Вінниччини). Принциповим моментом у вирішенні цих завдань є необхідність об'єктивної та адекватної оцінки регіонального фрагменту інформаційного простору, визначення параметрів, властивостей та критеріїв, що дозволяють формалізувати аналіз безлічі аспектів універсальності та унікальності регіону, побудувати шкалу варіативності проявів тих чи інших якостей соціально-інформаційного простору. Тільки такий аналітичний інструмент може гарантувати поступальне досягнення однорідності та рівномірності інформаційного простору як на глобальному рівні, так і стосовно будь-якого регіонального фрагменту.

Екстраполяція цієї проблеми на сучасний стан розвитку регіональної бібліотечно-інформаційної системи України передбачає її вивчення у взаємозв'язку з актуальною проблемою нерівномірності розвитку регіонів і вимагає залучення теоретичного і прикладного досвіду управління країн з великими територіями, у якому неабияку роль грає теоретичний багаж регіонального бібліотекознавства, сформований М. Апшай та її послідовниками. На думку дослідниці, «важливість регіонального підходу до вивчення діяльності бібліотек пов'язана з актуальністю питань підтримки інформаційної рівноваги в забезпеченні потреб регіонів як одного з показників рівня життя в Україні» [2, с. 101].

Посилаючись на дослідження регіонального фактору в політичному житті України, авторка стверджує, що «регіоналізм соціокультурного устрою України відбивається на всіх процесах політичної, економічної, культурної діяльності» [2, с. 11], а причинами які засвідчують доцільність використання регіонального підходу у вирішенні практичних завдань з будь-якої сфери називає наступні:

«– безперервна інтернаціоналізація територіальних економік, постійне розмивання міждержавних кордонів через посилення інтеграції повідомлень, ідеологій і стилів організації;

– мобілізація периферії, регіонів і місцевостей проти національних центрів, утвердження вимог меншин щодо культурної автономії, окремих органів територіального управління та прийняття рішень;

– інтенсивний розпад старих і формування нових суспільних інститутів, що значно посилює трудову та соціальну мобільність індивідів, у зв'язку із чим великого значення набуває «соціокультурне і духовне відтворення населення на мезорівні» [2, с. 11].

Важливість методологічної комунікації цього інструментарію та теоретичного арсеналу соціального управління визначається тим, що подолання нерівномірності розвитку регіонів за умов цифрової економіки досягається створенням міцної регіональної інформаційної інфраструктури. Це - фундаментальне та пріоритетне завдання регіонального економічного будівництва, порівнянна за місією зі створенням ефективно функціонуючого енергетичного комплексу, банківської системи, систем зв'язку. Однак усі подібні проєкти ще донедавна не розглядали взагалі і не розглядають повною мірою і зараз потенціал, досвід та ресурси бібліотечної справи.

У цій ситуації евристичною методологічною новацією регіонального бібліотекознавства є маркетинговий підхід. Статус маркетингу у сучасному бібліотекознавстві локалізується у бібліотечному менеджменті, та його *modus operandi* не розглядається з позицій його адекватності сучасним векторам регіонального бібліотекознавства. Розгляд даного методологічного підходу в цьому контексті передбачає сходження від прикладних, менеджерських або комерційно-підприємницьких рівнів маркетингу до його соціологічного та соціально-філософського трактування.

Т. Кулаковська, досліджуючи бібліотечно-інформаційну систему НАН України та її складових застосовує методологічний апарат, що складається з: «загальнонаукових підходів до пізнання (системного, функціонального, структурного, модельного, прогностно-аналітичного), а також конкретноісторичного, історико-порівняльного та бібліотекознавчих методів. Системний підхід надав можливість розглянути бібліотечно-

інформаційну систему у взаємозв'язку і взаємозалежності її елементів, складових, внутрішніх і зовнішніх зв'язків; функціональний – визначити її функції, вплив на систему наукових комунікацій і тенденції подальшого розвитку. Структурний підхід застосовано для багатоаспектного аналізу структури БІС. З використанням модельного підходу побудовано нову перспективну структурно-функціональну модель складової системи – комплексного науково-інформаційного центру на базі бібліотеки НДУ. Застосування прогностно-аналітичного методу сприяло обґрунтуванню стратегії розвитку бібліотечно-інформаційної системи НАН України та її складових – бібліотек НДУ на перспективу. Історико-порівняльний та конкретно-історичний методи дали змогу дослідити генезис проблеми, проаналізувати діяльність БІС на різних етапах розвитку» [51, с. 11-12].

У контексті теми магістерської роботи вважаємо за доцільне взяти за основу запропонований дослідницею методологічний апарат.

Висновки до розділу 1

Теоретичну базу дослідження регіональної бібліотечно-інформаційної системи України на прикладі Вінниччини становлять фундаментальні праці з теорії соціальних комунікацій та бібліотекознавства. На основі історіографічного аналізу можна констатувати, що вітчизняними дослідниками різноманітним аспектам діяльності регіональних бібліотек приділено значну увагу, передусім у контексті проблематики і тенденцій модернізації бібліотечної діяльності. Надзвичайно важливим є внесок у розробку теоретико-методологічних засад регіонального бібліотекознавства здійснили: М. Апшай, Н. Ашаренкова, Л. Бельмас, К. Бережна, О. Воскобойнікова-Гузєва, В. Горовий, О. Мар'їна та ін.

Серед небагатьох науковців, які у своїх працях висвітлюють ті чи інші аспекти діяльності бібліотеки Вінниччини, назовемо Т. Балатюк, В. Білоус, Г. Куделя, Н. Морозова, Т. Притуляк, Г. Пристай та ін., проте більшість з них

висвітлюють означену проблематику в історичній ретроспективі, а сучасність обмежується першим десятиліттям ХХІ ст.

На основі історіографічного аналізу можна констатувати відсутність ґрунтовних наукових праць, присвячених проблематиці розвитку сучасної регіональної бібліотечно-інформаційної системи Вінниччини. Існуючі наукові публікації, незважаючи на безумовно вагоме значення для розвитку регіонального бібліотекознавства, не висвітлюють всіх аспектів і тенденцій функціонування бібліотечно-інформаційних системи регіонів України станом на друге – початок третього десятиліття ХХІ ст., зокрема практично невисвітленим є питання діяльності в умовах відкритої військової агресії з боку Росії.

На основі проаналізованих дефініцій базових понять предметної сфери дослідження («регіон», «бібліотечно-інформаційна система»), можемо сформулювати визначення поняття «регіональна бібліотечно-інформаційна система» як: *сукупність бібліотек і бібліотечно-інформаційних підрозділів науково-дослідних установ (публічні, вузівські, науково-технічні бібліотеки, бібліотеки науково-дослідних установ), які функціонують на території, що відрізняється від інших територій за рядом ознак, структурою, функціями, зв'язками з зовнішнім середовищем, історією, культурою, умовами життя населення і характеризується певною цілісністю та взаємопов'язаністю її складових елементів.*

Методологічною основою магістерської роботи стали базові положення інформаційного, соціокомунікаційного, соціокультурного та системного підходів, використання яких зумовлено важливістю з'ясування сутності, змісту та системних засад сучасної регіональної бібліотечно-інформаційної системи України на прикладі Вінниччини. Застосовано загальнонаукові та конкретнонаукові методи: аналітичний метод, метод історизму та еволюції, *типологічний, системний метод*, метод концептуалізації, метод *структурно-функціонального аналізу*, прогнозно-аналітичний метод та метод теоретичного узагальнення.

РОЗДІЛ 2

СПЕЦИФІКА РОЗВИТКУ БІБЛІОТЕЧНО-ІНФОРМАЦІЙНОЇ СИСТЕМИ ВІННИЧНИНИ (КІНЕЦЬ XX – ПОЧАТОК XXI СТОЛІТТЯ)

2.1. Регіоналізація бібліотечно-інформаційної діяльності в умовах соціокультурного розвитку регіону (на прикладі Вінниччини)

«Бібліотека – як соціальна інституція, забезпечує спадковість ідей, збереження культурного надбання та історичного досвіду, зафіксованого у документній формі. В умовах інтеграції України до європейського інформаційного простору ресурси і послуги бібліотек набувають статусу стратегічних, оскільки безпосередньо впливають на рівень розвитку людського капіталу, соціально-економічного розвитку та інформаційної безпеки держави» [с. 49, с. 48].

Вивчення майбутнього бібліотеки в інформаційному суспільстві потребує особливої уваги не лише до техніко-технологічних новацій, що модернізують бібліотечні процеси, а й до змін соціально-гуманітарного характеру, пов'язаних із реалізацією основних функцій бібліотеки.

Розглядаючи бібліотеку як соціальний інститут, доцільно спиратися на розуміння соціального інституту як історично сформованих форм організації та регулювання суспільного життя, що забезпечують виконання соціальних функцій і включають сукупність норм, ролей, розпоряджень, зразків поведінки, спеціальних установ (бібліотека як організація), систему контролю.

Бібліотека вбудована у соціальні структури суспільства минулого та сьогодення, реалізуючи норми та правила функціонування у суспільстві інформації та знань та задоволення інформаційних потреб. Вона зберігає соціально-рольовий ланцюжок «бібліотекар – читач». Зміни, зумовлені соціальними, політичними, економічними, культурними процесами,

технологічним розвитком, суттєво коригують суспільні відносини в галузі функціонування в суспільстві інформації та знань та задоволення інформаційних потреб через перехід інструментарію інформаційної діяльності на новий рівень розвитку.

Водночас ефективність бібліотеки як соціального інституту залежить від ступеня відповідності формально-правових норм неформальним соціокультурним нормам та ступеня відповідності реальних практик формальним та неформальним нормам. Специфіка бібліотеки як соціального інституту в умовах інформатизації полягає у сильніших позиціях неформальних соціокультурних норм, контролю саме культурними механізмами, а не правовими: громадською думкою, моральними оцінками, зустрічною поведінкою, ініціативами, соціальними дифузійними новачками, адаптаційними процесами тощо.

У суспільстві активно проходять процеси інформатизації всіх сфер суспільного виробництва, що передбачають застосування нової комп'ютерної техніки у процесах пошуку, збору, зберігання та застосування інформації. Поняття інформатизації є багатогранним, охоплює різноманітні аспекти практичної діяльності, вивчається фахівцями різних галузей, тому у професійній літературі спостерігається підвищена увага до трактування цього поняття.

У галузі бібліотечної справи інформатизація передбачає розвиток процесів створення, передачі, зберігання, трансформації та надання інформації. Як головний засіб інформатизації бібліотек виступає застосування сучасної комп'ютерної техніки [82, с. 5].

На думку дослідників, перспективним напрямом розвитку діяльності регіональних бібліотек є: «функціонування публічної бібліотеки як сучасного інформаційного і просвітницького центру; бібліотеки як соціокомунікаційного майданчика суспільства, місця спілкування і організації змістовного дозвілля; мультимедійної мобільної бібліотеки;

бібліотеки як мультикультурного центру комунікації і толерантності» [9, с. 4].

Однією з базових функцій роботи бібліотеки є освітня, тому у бібліотечній справі особливу увагу привернуто до процесів інформатизації освіти та різних напрямків застосування сучасних технічних пристроїв у педагогічному процесі. Вони мають на увазі процес забезпечення сфери освіти методологією та практикою розробки та оптимального використання сучасних інформаційних технологій з метою реалізації освіти та виховання.

Швидке зростання обсягу наявної у світі інформації та продовження змін у галузі інформаційних технологій, які радикальним чином впливають на способи отримання доступу до інформації, мають значний вплив на діяльність регіональних бібліотек. Одним із найважливіших завдань регіональних бібліотек є визнання та використання можливостей, що відкриваються в результаті розвитку інформаційних та комунікаційних технологій. Відповідно бібліотека має стати для своїх користувачів електронним вікном в інформаційному світі.

К. Бережна пропонує комплекс дій, які спрямовані на забезпечення сталого розвитку публічних бібліотек: «трансформація мережі публічних бібліотек України; розроблення та впровадження гнучких організаційних структур управління; формування та використання регіональних електронних інформаційних ресурсів; впровадження маркетингової діяльності; опанування мережевих технологій інформаційного сервісу; поширення програмно-проектної діяльності; розширення номенклатури посад бібліотечних установ відповідно до сучасних потреб; урізноманітнення напрямів методичної роботи (інтернет-конференції, віртуальні консультації, соціологічні дослідження)» [9, с. 5].

Сучасна бібліотека формує фонд та організує обслуговування користувачів, впроваджує та пропагує новітні інформаційні технології, використовує сучасні носії інформації, забезпечує доступ до інформаційних комунікаційних мереж. Публічна бібліотека постає як активний учасник

інформатизації суспільства. Надає своїм користувачам допомогу в оволодінні інформаційною культурою та комп'ютерною грамотністю.

Сучасні бібліотеки активно включилися до процесів інформатизації та модернізації, що передбачає переоснащення бібліотек сучасним обладнанням та інформаційними системами. Цей процес торкається всіх сторін діяльності бібліотек і покликаний розширити можливості користувачів, активно розвивати соціальні функції бібліотек. Розглянемо його докладніше на прикладі інформатизації та модернізації регіональної бібліотечно-інформаційної системи Вінниччини.

У 2002 р. в межах виконання розпорядження голови Вінницької облдержадміністрації «Про створення центрів регіональної інформації на базі публічних бібліотек» проводилася активна підготовка бібліотекарів та керівників галузі районної і міської ланок до відкриття даних центрів проходила в ОУНБ ім. К. А. Тімірязєва.

Протягом першого десятиліття XXI ст. відбувається процес активного упорядкування та оптимізації бібліотечної мережі Вінницької області. Так, наприклад, вже станом на кінець 2010 р. «кількість бібліотек системи Міністерства культури України становила 959 одиниць, з них - 848 сільських. Усього в області діяло 1 946 бібліотек різних систем і відомств, у т. ч. 45 профспілкових» [18].

Мережа бібліотек Вінницької області є однією з найбільших в Україні (за кількістю публічних бібліотек Вінницька область в Україні займає 2-ге місце після Львівської) [50].

Станом на початок XXI ст. у Вінницькій області діяло чотири обласні бібліотеки - Вінницька обласна універсальна наукова бібліотека імені Валентина Отамановського, Вінницька обласна бібліотека для юнацтва, Вінницька обласна бібліотека для дітей ім. І. Я. Франка та Вінницька обласна наукова медична бібліотека (станом на 2023 р. Вінницьку обласну бібліотеку для юнацтва та Вінницьку обласну бібліотеку для дітей ім. І. Я. Франка було реорганізовано в єдиний заклад) - 922 публічні бібліотеки, з яких 824 у

сільській місцевості. За даними, вказаними на офіційному сайті Вінницької обласної універсальної наукової бібліотеки імені Валентина Отамановського наразі в регіоні діють: Вінницька міська централізована бібліотечна система, Гайсинська централізована бібліотечна система, Іллінецька міська мультимедійна бібліотека Іллінецької міської об'єднаної територіальної громади, КЗ «Мурованокуриловецька централізована бібліотечна система», Теплицька централізована бібліотечна система, Гайсинська централізована бібліотечна система, Тульчинська централізована бібліотечна система та ін. [10].

О. Мар'їна, аналізуючи бібліотечні системи регіонів України в 2011 р. основними напрямками підвищення ефективності управління інформаційно-комунікаційними процесами їх взаємодії визначає: «створення органу управління бібліотечною системою регіонального рівня; запровадження практики колегіального вирішення питань щодо основної діяльності; формалізація відносин між учасниками бібліотечного об'єднання; залучення до діяльності органу управління незалежних фахівців – аутсорсингу кадрових ресурсів та техніко-технологічного супроводу; розробку концептуально стратегічних документів планово-прогностичної спрямованості; забезпечення прозорості дій усіх суб'єктів. В якості засобу формалізації відносин між суб'єктами бібліотечної системи регіону запропоновано кодекс управління інформаційно-комунікаційною взаємодією, який спрямований на вирішення внутрішніх професійних проблем регулювання комунікаційної поведінки в специфічних ситуаціях розвитку бібліотечного співробітництва, а також з метою декларування свого соціального призначення в комунікаційному середовищі регіону» [55, с. 12]. Це однозначно засвідчує наявність серйозних проблем, з якими регіональні бібліотеки зіштовхнулися в процесі інформатизації та модернізації.

25 березня 2016 р. Кабінетом Міністрів України була затверджена Концепція якісних змін бібліотек задля забезпечення сталого розвитку України (до 2025 року) [47], що передбачає реалізацію таких заходів:

реалізувати програму з модернізації матеріально-технічної бази бібліотек; реалізувати програму інформатизації бібліотек; реалізувати програму Національної електронної бібліотеки України; реалізувати програму збереження бібліотечних фондів; реалізувати програму «Мобільні бібліотеки»; реалізувати проект єдиного універсального веб-порталу інформаційних ресурсів бібліотек України; розробити і запровадити загальнодержавну систему електронної доставки документів; приєднати зведений електронний каталог бібліотек України та електронні каталоги окремих бібліотек до світового зведеного каталогу бібліотечних ресурсів (WorldCat) [49, с. 11].

Комплексність регіонального компонента залежить від варіативності регіональної бібліотечно-інформаційної сфери, що складається з певної сукупності типо-видових об'єктів та напрямів діяльності у конкретних часових та територіальних умовах. Зміст регіонального компоненту формує соціокультурний контекст функціонування бібліотечно-інформаційної системи, що втілюється у культурологічній підготовці фахівця. Необхідність культурологічної та етнокультурологічної підготовки у регіонах, що є національними утвореннями, веде до трансформації регіонального компонента у національно-регіональний.

У кожному окремому регіоні при формуванні регіональної автоматизованої бібліотечно-інформаційної системи існує ряд особливостей, які притаманні тільки цьому регіону. До таких особливостей можна віднести рівень і якість бібліотечного обслуговування населення в регіоні, стан матеріально-технічної бази бібліотек, галузевої спеціалізації бібліотек.

Сучасні тенденції розвитку інформаційного суспільства визначають зміни пріоритетів у соціально-культурній сфері та бібліотечній справі. Все більшого поширення набувають ідеї кооперування діяльності бібліотек, які використовують сучасні інформаційні технології.

Один із найперспективніших напрямів та способів реалізації кооперування діяльності – створення корпоративних бібліотечно-

інформаційних систем (мереж, консорціумів), що передбачають добровільне об'єднання низки незалежних в адміністративних та господарських відносинах бібліотек для спільного вирішення професійних організацій.

Найбільшого розвитку набули регіональні бібліотечні консорціуми.

На думку вітчизняних дослідників, «будь-яка корпоративна бібліотечна система або мережа являє собою єдиний комплекс організаційних, технологічних, технічних та інформаційних засобів, призначених для створення і використання поєднаних інформаційних ресурсів з метою найбільш повного задоволення соціальних, культурних, наукових і навчальних потреб користувачів, а також раціонального використання трудових і матеріальних ресурсів. Саме через упровадження корпоративних проектів в бібліотеках, які є інформаційними центрами, стає можливим більш широкий обмін інформацією, ефективнішою допомогою користувачеві у пошуку інформації. Корпоративна каталогізація є невід'ємною складовою корпоративних бібліотечних мереж. Це – добровільне об'єднання бібліотек з метою спільного одноразового наукового оброблення документів та подальшого відображення їх в електронному каталозі. Сучасний розвиток бібліотечно-інформаційних технологій пов'язаний з корпоративним співтовариством, створенням та удосконаленням консорціумів, корпорацій» [13].

Науковці розрізняють кілька типів бібліотечних консорціумів:

- регіональні (основу їх діяльності складають спільні інтереси бібліотек конкретного регіону;
- тематичні (їх діяльність базується на спільному використанні документів та інформації конкретної тематичної спрямованості, наприклад, медичної, юридичної та ін.) [13].

Структурними елементами корпоративної регіональної бібліотечної мережі є:

- координаційна рада;
- головний орган корпоративної бібліотечної сітки;

– бібліотеки різних відомств [13].

У Вінницькій області діє низка регіональних консорціумів.

Так, наприклад, 4 листопада 1976 року було прийнято рішення про об'єднання бібліотек міста Вінниця у централізовану бібліотечну систему – заклад культури «Вінницька міська централізована бібліотечна система», що є «публічним, інформаційним, культурним, освітнім закладом, що має упорядкований фонд документів, доступ до інших джерел. Це розгорнута централізована бібліотечна мережа, яка складається із бібліотек-філій, що здійснюють бібліотечне, інформаційне і довідково-бібліографічне обслуговування мешканців мікрорайонів міста та прилеглих територій, що входять до складу Вінницької міської територіальної громади» [16].

З 2005 р. провідні бібліотеки Вінницької області працюють в таких корпоративних системах як Корпоративна каталогізація національного рівня Центральний Український Корпоративний Каталог (ЦУКК) та Корпоративна каталогізація регіонального рівня (Регіональний Корпоративний Каталог - РКК).

Учасницями ЦУКК стали: Вінницька обласна універсальна наукова бібліотека, Бібліотеки Вінницької ЦБС, Бібліотека Вінницького державного педагогічного університету, Кіровоградська обласна універсальна наукова бібліотека, Бібліотека Кіровоградського державного технічного університету, Кіровоградська обласна юнацька бібліотека, Тернопільська обласна універсальна наукова бібліотека, Хмельницька обласна універсальна наукова бібліотека, Бібліотека Чернівецького державного технічного університету, Чернівецька обласна універсальна наукова бібліотека, Бібліотека Азовського університету, що зумовлено використанням «програмного продукту ІРБІС, української версії тезаурусу, єдиного комунікативного формату, повний аналітичний розпис всіх статей в журналах (“від корінця до корінця”) та створення анотацій» як необхідна умова [13].

Учасниками РКК є Вінницька обласна універсальна наукова бібліотека, Вінницька обласна юнацька бібліотека та Бібліотека Вінницького державного педагогічного університету.

Результати їхньої діяльності свідчать про ефективність кооперації при реалізації основної функції бібліотек - інформаційної.

У контексті інформатизації регіональних бібліотек неможливо оминати увагою питання електронної бібліотеки та особливості її формування в Вінницькій області.

2.2. Пріоритети організаційно-управлінської діяльності бібліотечно-інформаційних систем України на регіональному рівні в контексті інтегрування системи автоматизації бібліотечної діяльності

Одним із пріоритетних завдань державної культурної політики у сфері здійснення всіх видів культурної діяльності та розвитку пов'язаних з ними індустрій є використання цифрових комунікаційних технологій, у тому числі для забезпечення доступу громадян до культурних цінностей незалежно від місця проживання. Як зазначає низка фахівців, використання цифрових комунікаційних технологій у сфері культури та мистецтва – це ефективний інструмент для забезпечення доступу громадян до культурних цінностей незалежно від місця їх проживання. Зокрема, швидкість та обсяг інформації, що надається новими цифровими технологіями, дозволяють дати можливість кожному жителю України ознайомитись із культурною спадщиною всіх її регіонів. У цьому полягає незаперечні переваги цифровізації у забезпеченні доступності культурної спадщини широкого кола користувачів. Дослідники зазначають, що «технологія здатна привнести мистецтво та культуру до нової аудиторії; надихнути дітей та молодь; підтримати викладання та навчання за допомогою інтерактивного та онлайн-досвіду, відкриваючи доступ усім, особливо тим людям, яким важко чи зовсім неможливо відвідати ці установи» [1, с. 525]. Діяльність бібліотеки нового типу спрямована не лише

на розміщення та збереження, а й на створення умов загальнодоступності електронного ресурсу.

Оцифровані матеріали мають незаперечну перевагу, оскільки електронний документ може бути наданий у будь-якому місці, у будь-який момент часу та одночасно кільком користувачам. Такі переваги цифрових бібліотек, як забезпечення одночасного доступу кількох користувачів до документа з будь-якої точки світу в цілодобовому режимі, доступ до копій різних видів об'єктів, сприяння збереженню рідкісних документів та артефактів, сприяли посиленню ролі бібліотек як провідників знань.

За нинішнього рівня розвитку інформаційних технологій та розповсюдження портативних комп'ютерів, електронних книг, бібліотеки повинні встигати за ними, щоб зовсім не втратити аудиторію. Вирішенням стала електронна бібліотека, яка має на увазі під собою інформаційну систему, що забезпечує зберігання документів в електронному вигляді, з можливістю доступу до них через засоби обчислювальної техніки, в тому числі в інформаційних мережах (як локальних, так і віддалених) [82, с. 14].

Електронні бібліотеки мають коротку історію. Хоча дискусія про них під різними назвами почалася в 1960-х рр., лише в середині 1990-х рр. дослідження по-справжньому розгорнулися. Відтоді їх зростання було експоненціальним, і лише за десятиліття тисячі цифрових бібліотек у різноманітних формах були створені по всьому світу [81, с. 175].

Сьогодні цифрові бібліотеки є важливою основою для кількох різноманітних областей, таких як електронне видавництво та стратегічний захист, і це основний інструмент для доставки контенту для науки, торгівлі, культурної спадщини та освіти

Дослідники наголошують на тому, що основні функції електронної бібліотеки «відповідають функціям сучасної традиційної бібліотеки, проте вони модифіковані, оскільки ґрунтуються на широкому використанні сучасних інформаційних технологій, які фахівці окреслюють так:

- кумулятивна – формування інформаційних ресурсів в електронній формі з використанням різних форматів;
- меморіальна – зберігання впродовж тривалого часу в електронній формі інформаційних ресурсів, що містять відомості про історію і культуру, а це забезпечує формування соціальної пам'яті суспільства;
- комунікаційна – надання доступу користувачам до баз знань;
- інформаційна – задоволення інформаційних потреб різних категорій користувачів;
- довідкова – пошук достовірних фактографічних та бібліографічних даних;
- освітня – інформаційний супровід освітніх, науково-дослідних, виробничих процесів;
- культурна (просвітницька) – за допомогою інноваційних технологій введення в науковий обіг, поширення серед користувачів інформації про документи, які складають історичну та культурну цінність;
- когнітивна – управління знаннями та продукування нового знання, його аналітико-синтетичне опрацювання з використанням новітніх інформаційних технологій;
- соціальна – надання користувачеві можливості дистанційного освоєння знань, ознайомлення з алгоритмами інформаційного пошуку на основі інноваційних інструментів, які забезпечують ефективне орієнтування в інформаційному просторі, такий підхід спонукає його до участі у соціокомунікативних процесах;
- науково-дослідницька – інформаційна підтримка наукових досліджень та проведення власних наукових розвідок» [36].

Використання електронних бібліотек має низку переваг:

- отримання необхідної інформації, незалежно від місця знаходження, за наявності доступу до мережі;
- оперативність надання даних за рахунок автоматизованого пошуку без використання паперових картотек;

- доступ до літератури обмеженої кількості (рідкісні видання);
- відсутність псування та втрати книг (навіть при безповоротному видаленні файлів можна завантажити їх знову, тоді як при втраті паперового носія можна зіткнутися з багатьма проблемами);
- зручність використання самого електронного документа (пошук потрібного поняття, навігація за допомогою посилань та ін.).

Існуючі в даний час і нові системи електронних бібліотек, що розробляються, характеризуються великою різноманітністю підтримуваних в них інформаційних ресурсів, способів організації їх колекцій, функціональними можливостями користувальницьких інтерфейсів, архітектурних особливостей цих систем та інших їх технологічних характеристик. Не випадково тому при розробці інформаційних систем цієї категорії затребуваний практично весь спектр ключових технологій управління інформацією, створених науково-технічною спільнотою та індустрією програмного забезпечення в галузі баз даних, текстового пошуку, Всесвітньої мережі Інтернету. Веб-технології є неодмінною складовою технологічного оснащення багатьох електронних бібліотек. Веб є середовищем «проживання» електронних бібліотек, що забезпечує доступ користувачів до їх ресурсів.

О. Кізян, визначаючи електронну бібліотеку як «розподілену інформаційну систему, що дозволяє накопичувати, надійно зберігати й ефективно використовувати різноманітні колекції електронних повнотекстових документів, які доступні в зручному для користувача вигляді через глобальні мережі передавання даних» [36], наголошує на тому, що її головною метою є «забезпечення наукових досліджень, надання науковцям можливості ефективного доступу до інформаційних ресурсів, зокрема:

- створення нових технологій наукових досліджень, ефективного інструментарію для їх проведення;
- представлення результатів наукових досліджень широкому колу науковців;

- запобігання втрати наукових колекцій для майбутніх науковців;
- забезпечення можливості наукового співробітництва як на регіональному, національному, так і на міжнародному рівні» [36].

На початку 2000-х рр. у Вінницькій обласній універсальній науковій бібліотеці імені Валентина Отамановського було розпочато процес формування електронної бібліотеки, з метою «надання віртуальним користувачам нових можливостей роботи з інформаційним ресурсом ОУНБ ім. В. Отамановського; представлення в мережі Інтернет оцифрованих рідкісних і цінних видань, в т.ч. краєзнавчих, що зберігаються у фонді Вінницької ОУНБ ім. В. Отамановського; забезпечення рівної можливості безкоштовного доступу користувачів до творів вінницьких письменників та краєзнавчих досліджень науковців та їх популяризація; розміщення видань бібліотеки для ознайомлення з її науковою та науково-бібліографічною діяльністю» [58].

На початковому етапі створення електронної бібліотеки у Вінницькій обласній універсальній науковій бібліотеці імені Валентина Отамановського головними завданнями були розробка основних принципів формування електронної бібліотеки, технології сканування, обробки та надання користувачам матеріалів, що включаються до бібліотеки, а також створення програмного забезпечення, що супроводжуватиме всі етапи її формування.

Перші десятиліття ХХІ ст. ознаменувалися початком нового етапу розвитку людської цивілізації, однією з головних рис якого є надзвичайна динаміка потужності інформаційних та комунікаційних технологій (званих сьогодні одним терміном – інформаційно-комунікаційні технології, ІКТ) [82, с. 38]. Стрімко зростає і продовжує зростати питома вага галузей, що мають відношення до створення, використання та передачі інформації. Інформаційно-комунікаційні технології стали справжньою рушійною силою світового економічного та технологічного розвитку. Окрім того, інформація стала реальним соціальним ресурсом, здатним допомогти людині

адаптуватися до постійних змін у житті, виробити нові стереотипи поведінки, що відповідають новим обставинам.

Поява новітніх технологій, формування глобальних інформаційних мереж та систем відкрили не лише технічні, а й економічні можливості поєднати інформаційні ресурси людської цивілізації та забезпечити доступ до них будь-якій людині. Ці процеси призводять до глибоких якісних змін у всіх сферах людської діяльності, а реалізація таких можливостей стає одним із головних завдань, що стоять перед бібліотечно-інформаційною спільнотою.

Однією зі значних тенденцій впровадження інформаційно-комунікаційних технологій у бібліотечно-інформаційній сфері є збільшення ролі автоматизованих бібліотечно-інформаційних систем (АБІС), які стають ядром сучасної бібліотеки [6].

Автоматизована бібліотечно-інформаційна система, що «призначена для автоматизації бібліотечних процесів на основі використання сучасних інформаційно-комунікативних технологій, засобів обчислювальної техніки та телекомунікаційних мереж - серце сучасної бібліотеки, без АБІС, що добре функціонує та розвивається, неможлива робота з електронними документами та різноманітними колекціями електронних бібліотек.

Функціональними задачами автоматизованої бібліотечно-інформаційної системи, що підлягають автоматизації є:

- комплектування фондів і книгообмін;
- бібліографічна і аналітична обробка документів, ведення електронного каталогу;
- обслуговування користувачів (реєстрація замовлень, забезпечення видачі і контролю повернення документів і так далі);
- довідково-бібліографічне обслуговування користувачів з можливістю використання баз даних і електронних каталогів своєї бібліотеки, а також інформаційних ресурсів Інтернет;
- завдання, пов'язані з міжбібліотечним обміном документів;

- автоматизована підготовка бібліографічних видань,
- функції управління (облік, контроль, статистика, кадри, бухгалтерія і так далі)» [1].

Автоматизація бібліотечних процесів та технологій та впровадження нових ІКТ у бібліотечну практику були платформою, на якій наприкінці 1990-х рр. почали будуватись сучасні бібліотечні цифрові технології. На початку ХХ ст. у світі було поширено багато різних АБІС, проте до теперішнього часу їх кількість різко скоротилася – залишилися найдосконаліші, більші, інтегровані, з широкими наборами додаткових сервісів, включаючи інтернет-сервіси. Очевидно, скоро у світі залишиться трохи більше десятка АБІС, тим паче що Unicode як стандарт кодування символів, що дозволяє уявити знаки майже всіх письмових мов, стирає межі символно-алфавітних відмінностей, а Інтернет і вносить і розвивають типові інтегровані рішення.

АБІС першого десятиліття нового століття змушені були адаптуватися до реалій електронно-інформаційного середовища та нових технологій; тому в них почали включати функціональні модулі, що забезпечують:

- роботу з протоколом Z39.50 та іншими «об'єднаними» протоколами та засобами спільного використання ресурсів;
- використання широких символно-алфавітних наборів (насамперед Unicode);
- технології роботи з повнотекстовими ресурсами;
- онлайнове обслуговування повного циклу, включаючи пошук, замовлення та отримання документа і низку інших.

Системи з відкритим кодом забезпечують багато необхідних функцій, але вони добре підходять для відкритих електронних бібліотек, які вільно розміщуються в Інтернеті, або для побудови АБІС у невеликих публічних або корпоративних бібліотеках. Для широкого кола наукових, університетських і спеціальних бібліотек потрібні універсальні АБІС, що легко адаптуються до навколишнього середовища і ІКТ, що постійно вдосконалюється. Тому

сучасна АБІС має бути потужною універсальною інтегрованою системою, яка має весь спектр забезпечення технологічних завдань усередині бібліотеки та відкрита для онлайн-режимів. Міжнародний досвід, що базується на серйозних системних опрацюваннях, показує, що таких систем не багато, і АБІС повинні спиратися на єдині стандарти та рішення, які враховують, водночас, і національні особливості.

Основними прикладними програмними продуктами, що використовуються в бібліотечній системі України є MAPK-SQL, ІРБІС, ALEPF, УФД/Бібліотека, UNILIB і т. ін. [1].

У зв'язку з поставками комп'ютерної техніки, що почалися з 2000-х рр. в найбільші бібліотеки Вінницької області перед розробниками бібліотечних інформаційних систем постали завдання:

- організації інформаційної підтримки традиційних видів діяльності бібліотек: комплектування бібліотечних фондів, ведення каталогу, пошуку книг через каталог та видачі читачам;

- створення єдиної інформаційної системи – зведеного каталогу для публічних бібліотек Вінниччини із перспективою створення повнотекстової електронної бібліотеки.

Багато з цих завдань успішно дозволила б вирішити АБІС. Разом з тим, на початок ХХІ ст. в Україні не було ухвалено уніфікованих правил автоматизації бібліотечної діяльності, і кожна бібліотека йшла своїм шляхом.

Для забезпечення роботи сучасної бібліотеки АБІС, що створюється (або включається до структури бібліотеки), повинна забезпечувати:

- комплектування, предметизацію, систематизацію та каталогізацію фондів; організацію зберігання фондів;

- обслуговування читачів;

- міжбібліотечний абонемент;

- обмін бібліографічними записами з іншими бібліотеками.

Остання з перерахованих функцій АБІС є однією з основоположних і спирається в усьому світі на чинні стандарти каталогізації та відповідні

структури бібліографічних даних. Тому питання вибору АБІС (створення власної АБІС, як показує світовий досвід, є дуже складним і важко вирішуваним завданням) стає дуже важливим, особливо у випадку, коли така система повинна була бути впроваджена повсюдно (у багатьох бібліотеках).

Бібліотеки Вінницької області є власниками та зберігачами унікальних документальних джерел з історії та сучасного стану свого регіону. Найбагатші досвід та традиції обласних бібліотек у справі збереження та накопичення власних фондів та ефективного обслуговування читачів області із застосуванням інформаційних технологій, здатність Вінницької обласної універсальної наукової бібліотеки виступати як координатор у процесі створення єдиного інформаційного простору регіону, створили всі передумови для створення єдиного інформаційного простору регіону та його інтеграції в українське та світове інформаційне співтовариство з метою вирішення соціальних, освітніх, наукових і культурних завдань регіону.

Реалізація стратегічної мети проєкту потребує досягнення низки підцілей:

- підвищення ефективності використання бюджетного фінансування на створення, підтримку та використання електронних бібліотечних фондів;

- організація взаємодії між структурами державної влади, органами місцевого самоврядування, установами культури, науково-освітньою спільнотою, представниками бізнесу в процесі створення та використання сукупних електронних бібліотечно-інформаційних ресурсів Вінницького регіону;

- розширення міжнародних, загальноукраїнських та міжрегіональних зв'язків учасників єдиного бібліотечно-інформаційного простору регіону для взаємовигідного обміну ідеями та технологіями зі створення електронних ресурсів та відповідної інфраструктури.

Висновки до розділу 2

Комплексність регіонального компонента залежить від варіативності регіональної бібліотечно-інформаційної сфери, що складається з певної сукупності типо-видових об'єктів та напрямів діяльності у конкретних часових та територіальних умовах. Зміст регіонального компоненту формує соціокультурний контекст функціонування бібліотечно-інформаційної системи, що втілюється у культурологічній підготовці фахівця. Необхідність культурологічної та етнокультурологічної підготовки у регіонах, що є національними утвореннями, веде до трансформації регіонального компонента у національно-регіональний.

У кожному окремому регіоні при формуванні регіональної автоматизованої бібліотечно-інформаційної системи існує ряд особливостей, які притаманні тільки цьому регіону. До таких особливостей можна віднести рівень і якість бібліотечного обслуговування населення в регіоні, стан матеріально-технічної бази бібліотек, галузевої спеціалізації бібліотек.

Сучасні тенденції розвитку інформаційного суспільства визначають зміни пріоритетів у соціально-культурній сфері та бібліотечній справі. Все більшого поширення набувають ідеї кооперування діяльності бібліотек, які використовують сучасні інформаційні технології.

Один із найперспективніших напрямів та способів реалізації кооперування діяльності – створення корпоративних бібліотечно-інформаційних систем (мереж, консорціумів), що передбачають добровільне об'єднання низки незалежних в адміністративних та господарських відносинах бібліотек для спільного вирішення професійних організацій.

Процес інформатизації в бібліотечній галузі в Україні активізувався завдяки ряду соціально-економічних та соціально-культурних факторів: створенням та розвитком інтернет-простору, зростанням ролі українських бібліотек в процесі євроінтеграції України, проведенням адміністративно-територіальної реформи. На думку дослідників, перспективним напрямом

розвитку діяльності регіональних бібліотек є: «функціонування публічної бібліотеки як сучасного інформаційного і просвітницького центру; бібліотеки як соціокомунікаційного майданчика суспільства, місця спілкування і організації змістовного дозвілля; мультимедійної мобільної бібліотеки; бібліотеки як мультикультурного центру комунікації і толерантності» [9, с. 4].

В інформатизації публічних бібліотек досягнуто значних результатів – обладнано комп'ютерні класи, центри правової інформації, створюються сучасні пошукові та корпоративні інформаційні системи.

Основною метою створення електронної бібліотеки у Вінницькій обласній універсальній науковій бібліотеці імені Валентина Отамановського стало надання засобами цифрових технологій усім бажаючим інформації про видатних українських та закордонних учених, які працювали на території України, зробили внесок у розвиток фундаментальних природничих та гуманітарних наук, з можливістю ознайомлення з повними текстами опублікованих ними робіт .

Виходячи з цієї мети, було вирішено включати в електронну бібліотеку не тільки електронні версії книг, а й розгорнуті відомості про українських науковців – біографічні дані, основні етапи їхньої наукової діяльності, різномірну архівну та музейну інформацію, відскановані фотографії, аудіо- та відеозаписи, що належать до теми наукової спадщини.

Друга мета створення електронної бібліотеки - забезпечення збереження оригіналів видань, що є історичною цінністю, оскільки можливість роботи з цифровими копіями суттєво знижує потребу у роботі з друкованими матеріалами, адже кожна книговидача на руки раритетних видань скорочує термін їхнього життя.

Третьою метою створення електронної бібліотеки у Вінницькій обласній універсальній науковій бібліотеці імені Валентина Отамановського є включення відомостей про вчених та основні результати їхньої наукової діяльності до Єдиного наукового інформаційного простору України.

РОЗДІЛ 3

СУЧАСНА БІБЛІОТЕЧНО-ІНФОРМАЦІЙНА СИСТЕМА ВІННИЧИНИ: ОСОБЛИВОСТІ І ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ (2010–2020-ті рр.)

3.1. Вінницька обласна універсальна наукова бібліотека імені Валентина Отамановського як головний центр інтеграції інформаційних ресурсів регіону

Бібліотеки збирають інформацію про всі досягнення людства у свої фонди та забезпечують розвиток суспільства. Колекція інформаційних ресурсів у бібліотеках завжди дозволяє звернутися за її послугами. Бібліотека створює умови для інтеграції людських інтересів. Бібліотеки забезпечують стабільність життя. Громадська роль бібліотек визначається розвитком культури. Таким чином, бібліотеки відбивають духовні пошуки людини шляхом прийняття конкретних рішень у суспільстві.

З першого дня завдання бібліотек – зберігати документи та обслуговувати потреби цивілізованої еліти. Надаючи інформацію користувачам із усіх верств суспільства, бібліотеки стають засобом підтримки соціальної рівності. З цієї точки зору, головна перевага серед бібліотек належить універсальним науковим бібліотекам.

Поняття «універсальна бібліотека» вперше було введено в науку К. В. Лейбніцем та Г. Ноде. Перша універсальна бібліотека – це бібліотека Готтінгенського університету [83, с. 6].

Залежно від характеру необхідної інформації та інтересу читача універсальні бібліотеки поділяються на три групи:

- універсальні наукові бібліотеки;
- універсальні громадські бібліотеки;
- бібліотеки універсального обслуговування.

Універсальна наукова бібліотека – це бібліотека наукового характеру, яка надає користувачам інформаційні послуги всебічного змісту [46, с. 57]. До груп групи універсальної наукової бібліотеки входять дослідники, виробничники, викладачі спеціальних навчальних закладів, керівники підприємств, студенти вузів, адміністративний та управлінський персонал регіону, користувачі, які займаються самоосвітою.

Найважливішою проблемою регіону, пов'язаною з організацією інформаційного обслуговування різних категорій споживачів інформації, стає ефективне функціонування документно-інформаційних систем (бібліотек, музеїв, архівів, органів НТІ, інформаційно-аналітичних центрів та служб), основним призначенням яких є отримання та збереження відповідної інформації, формування електронних інформаційних ресурсів та надання доступу до них, а також відповідних продуктів та послуг віддаленим користувачам за умови чіткої взаємодії між названими структурами в електронному середовищі.

Сучасний електронний інформаційний простір Вінницького регіону складається з баз та банків даних, сайтів архівів, музеїв, бібліотек, депозитаріїв державних інформаційних ресурсів, інформаційно-аналітичних центрів та служб, місцевих інформаційних порталів, органів НТІ, Інтернет-провайдерів, систем масової інформації, засобів зв'язку, інформатизації та телекомунікації. Публічні бібліотеки в електронному інформаційному просторі Вінницького регіону представлені електронними ресурсами, фондами документів та електронними колекціями, а також онлайн послугами, що надаються віддаленим користувачам.

У цьому контексті важливим є теоретизація досвіду роботи з приводу створення електронних колекцій та фондів документів, абонементу електронних видань та онлайн послуг Вінницької обласної наукової бібліотеки ім. Валентина Отамановського. Розглянемо цю бібліотеку як елемент електронного інформаційного простору Вінницького регіону та

визначимо її роль у задоволенні інформаційних потреб віддалених користувачів.

Вінницька обласна наукова бібліотека ім. Валентина Отамановського є бібліотечно-інформаційним ресурсним центром та найбільшою загальнодоступною бібліотекою регіону. Вона формує універсальний фонд документів на різних носіях, який нині налічує понад 900 тисяч книг [10].

Універсальні наукові бібліотеки є однією з основних ланок у системі інформаційних комунікацій. Оскільки зміни, пов'язані з процесом інформатизації, всебічно вплинули на роботу бібліотеки, застосування нових інформаційних технологій у роботі бібліотеки повністю змінило методи збирання, зберігання та поширення інформації, бібліотечно-інформаційних ресурсів, зазнали різкої трансформації. У зв'язку з цим інформаційні ресурси сучасних універсальних наукових бібліотек поділяються на дві групи:

- традиційні бібліотечні інформаційні ресурси;
- електронні бібліотечні інформаційні ресурси.

Одним із основних об'єктів бібліотечної справи є бібліотечні фонди, які є основним компонентом традиційних бібліотечних та інформаційних ресурсів.

Бібліотечний фонд є організованими зборами різних типів документів глобального змісту (рукописи та друковані книги, брошури, періодичні видання, неопубліковані документи, музичні твори, картографічні публікації тощо). Бібліотечний фонд складається із зборів друкованих творів та інших носіїв інформації, сформованих відповідно до завдань бібліотеки для загального користування [1, с.46]. Різні елементи діють як компоненти, що створюють систему. Хоча ці елементи різко відрізняються один від одного, вони є однією метою. Наприклад, хоча документи в бібліотечному фонді мають різну форму і різний зміст, мета їх – надати читачам інформацію. Тому бібліотечний фонд сприймається як галузь різнорідних знань. Тут компоненти, тобто документи утворюють структуру бібліотечного фонду. Структура фонду універсальних наукових бібліотек залежить кількості

документальної інформації, що у ньому тривалий час і постійно надходить у бібліотеку.

Обсяг документальної інформації в універсальних наукових бібліотеках можна визначити, дослідивши склад бібліотечного фонду. Вивчення складу бібліотечного фонду проводиться за допомогою різних моделей та методів. Для цього використовуються описові, статистичні, бібліографічні, структурні, графічні моделі, методи математичного моделювання та факторного аналізу.

Джерелами поповнення бібліотечного фонду Вінницької обласної універсальної наукової бібліотеки є:

- регіональні та національні видавництва (обов'язкові екземпляри);
- відділ внутрішнього обміну;
- департамент міжнародного обміну;
- громадські книжкові магазини;
- вища атестаційна комісія;
- передплата;
- дарунок;
- посольства, міжнародні організації;
- колектор Національної бібліотеки;
- науково-дослідні інститути;
- міжнародна книжкова виставка;
- міжнародні організації.

Основну частину книжкового фонду складають книги, брошури, періодичні видання та інші документи. У бібліотеці є також картографічні матеріали, нотатки, ізографічні матеріали та ін. Кожен із цих типів друкованої продукції, у свою чергу, відрізняється один від одного спрямованістю читацьких запитів, версткою тексту (багатотомність, серія тощо). Фотографії матеріалів робляться для того, щоб відвідувачі могли ефективно використовувати ті чи інші документи. Аудіовізуальні документи

(мікрофільми, грамофони, діафільми, слайди) використовуються за допомогою технічних засобів.

Бібліотечний фонд - це основа бібліотеки, без фонду бібліотеки немає і не може бути. Бібліотечний фонд як один із традиційних ресурсів бібліотеки має виняткове значення у виконанні її функцій і є невід'ємною частиною інтелектуального середовища. Безперечно, еволюція інтелектуального середовища будь-якого регіону пов'язана з розвитком наукових, освітніх та культурних інститутів, що діють у структурі суспільного виробництва. Однак бібліотеки, які вважаються соціальними установами, відіграють важливу роль у наданні інформації цим підприємствам.

Бібліотечний фонд спрямований на інформатизацію суспільства, він забезпечує включення населення до глобального інформаційного простору як каналів комунікації для отримання, аналізу та засвоєння інтелектуальної інформації.

Як центр бібліотечного краєзнавства та основне сховище джерел краєзнавчої інформації на різних носіях Вінницька обласна наукова бібліотека ім. Валентина Отамановського забезпечує з максимально можливою повнотою збирання джерел краєзнавчої інформації, їх бібліографування, організує доступ до цієї інформації для мешканців Вінницької області, веде велику науково-дослідну, освітню та просвітницьку діяльність.

Один із напрямків краєзнавчої роботи Вінницької обласної наукової бібліотеки ім. Валентина Отамановського – літературне краєзнавство. В даний час, у зв'язку із загальною тенденцією посилення гуманітарного характеру краєзнавчої діяльності, літературне краєзнавство набувають особливої значущості та актуальності. Серед інших літературне краєзнавство висвітлює такі аспекти, як:

- вивчення життя і творчості місцевих письменників, що народилися в краї і тісно з ним пов'язаних;

- вивчення життя та творчості письменників-класиків у плані регіонально-краєзнавчих зв'язків;

- вивчення сучасного літературного життя на Вінничині.

Предметом дослідження є не лише література, а й форми її сучасного соціального побутування. Йдеться про письменницькі об'єднання, газети, журнали, альманахи, діяльність видавництв, різноманітні форми безпосереднього спілкування з читачами (літературні вечори, читацькі конференції, диспути, зустрічі з аудиторією тощо);

- область (край, район) у художній літературі;

- історія розвитку літератури у краї.

Основними формами роботи Вінницької обласної наукової бібліотеки ім. Валентина Отамановського з літературного краєзнавства є:

- створення інформаційних продуктів та ресурсів з літературної проблематики;

- довідково-бібліографічне та інформаційне обслуговування на запити літературно-краєзнавчої проблематики;

- науково-просвітницька діяльність [17].

Основними тенденціями розвитку літературного краєзнавства у Вінницькій обласній науковій бібліотеці ім. Валентина Отамановського є створення інформаційних продуктів та ресурсів з літературної проблематики. Головною тенденцією розвитку цього напрямку є перехід від традиційних (друкованих) інформаційних продуктів до електронних. Асортименти електронних продуктів/ресурсів можна простежити на сайті бібліотеки – головним чином, концентровано увагу на окремій персоні (письменник, поет) або репрезентовано комплексно літературне життя окремої території. Електронне середовище дозволяє бібліотеці представляти користувачам різні види електронних краєзнавчих продуктів/ресурсів:

- бібліографічні покажчики;

- повнотекстові матеріали;

- електронні колекції;

- фотогалереї та відеогалереї;
- електронні виставки та ін. [17].

Сервісні можливості надання літературно-краєзнавчої інформації у бібліотеках значно зросли за рахунок розвитку віртуального довідково-бібліографічного обслуговування. Віртуальна довідкова служба – онлайн довідкова служба, яка виконує бібліографічні, тематичні та фактографічні запити по всіх галузях знань для віддалених користувачів.

Бібліотека створює електронний краєзнавчий каталог, що містить дані про всі види видань краєзнавчої спрямованості (включаючи статті з періодичних видань та збірників), що виходять на території Вінницької області та за її межами. Формується Електронна краєзнавча бібліотека, що включає повні тексти документів історико-краєзнавчої тематики, електронну базу даних, краєзнавчі вебсайти. Для розширення доступності краєзнавчих документів для мешканців Вінницької області ведеться випуск електронних видань, які надсилаються до всіх центральних районних бібліотек.

Бібліотека має найповніші у Вінницькій області збори патентних документів, спецвидів технічної літератури, літератури з питань інтелектуальної власності, стандартизації та метрології, реферативної та бібліографічної інформації.

Веб-сайт бібліотеки надає різноманітні бібліотечно-інформаційні ресурси та послуги для віддалених користувачів. Активно розвиваються суспільно значущі веб-ресурси, що містять цінну краєзнавчу інформацію. Зокрема бібліотека має декілька Інтернет-ресурсів: офіційний сайт (<http://www.library.vn.ua>), електронний каталог, Вінницький інформаційний портал (<http://irp.vn.ua>), низку тематичних електронних баз даних, блоги, зокрема: відділу краєзнавства (<http://krayvinnitsa.blogspot.com>), науково-методичного «Бібліоконтинент Вінниччина» (<http://metodvinnitsa.blogspot.com/>), документів іноземними мовами «Вікно в Америку» (<http://woavinnitsa.blogspot.com/>), програми «Бібліоміст» – «Бібліомісток» (<http://blog.library.vn.ua>), для людей з особливими потребами

(<http://inva-gurt.blogspot.com/>). Вони систематично поповнюються новими записами, а користувачам надається необмежений доступ до інформаційних ресурсів та комп'ютерних технологій [10].

Вінницька обласна наукова бібліотека ім. Валентина Отамановського робить великий внесок у модернізацію бібліотек Вінницької області, розвиває єдину програмно-технологічну платформу для взаємодії бібліотек різних систем та відомств в електронному середовищі та кооперації у створенні та використанні бібліотечно-інформаційних ресурсів.

Електронна краєзнавча бібліотека – це загальнодоступний інформаційний ресурс та комплексна інформаційна система збору та зберігання краєзнавчих документів у цифровому форматі. Вона містить рідкісні документи: книги, періодичні видання, карти, твори сучасних авторів, бібліографічні видання, фото, аудіо, відеоматеріали. Електронна бібліотека має такі електронні розділи: «Рідкісні та цінні видання», «Видання бібліотеки», «Краєзнавча Вінниччина» [17].

Електронний фонд формується внаслідок створення електронних копій друкованих документів із фондів Вінницької обласної наукової бібліотеки ім. Валентина Отамановського та фондів інших бібліотек та організацій, а також шляхом придбання готових електронних копій та електронних документів, що відповідають профілю електронної бібліотеки. Колекції зберігаються на сервері бібліотеки. Доступ користувачам надається онлайн. Слід зазначити, що велике значення для інформаційного обслуговування має те, що на сайті бібліотеки надано широкий спектр інформаційних он-лайн послуг:

- пошук в електронних каталогах бібліотеки;
- довідково-бібліографічні послуги;
- читання електронних книг та журналів;
- замовлення електронних копій документів із бібліотечного фонду;
- попереднє замовлення книг із фонду бібліотеки;
- продовження книг, взятих у тимчасове користування додому;
- робота з Інтернет-путівниками;

– участь в інтернет-вікторинах та ін.» [17].

Вінницька обласна наукова бібліотека ім. Валентина Отамановського сприяє збереженню культурної спадщини регіону та його популяризації. Електронні мережеві ресурси, що формуються бібліотекою допомагають розширити доступ користувачів Інтернету до багатой історичної та документальної спадщини Вінницької області. Бібліотека активно займається оцифруванням краєзнавчих документів, сприяючи формуванню єдиного регіонального інформаційного простору знань та створенню регіонального сегменту Національної електронної бібліотеки. Так, зокрема в електронній бібліотеці представлено краєзнавчі електронні ресурси:

«– електронна повнотекстова база «Літературна Вінниччина», що вміщує повні тексти творів письменників Вінниччини;

– електронна повнотекстова база «Історико-краєзнавчі дослідження», що містить нариси істориків та краєзнавців Вінниччини.

Цифрова колекція відділу рідкісних і цінних видань представлена в основному унікальними краєзнавчими документами кінця XIX–XX ст., більшість з яких побачила світ на теренах нашого регіону. Складовою електронної бібліотеки є також колекція бібліографічних покажчиків, збірників матеріалів, у т. ч. й статистичних, підготовлених працівниками ОУНБ ім. В. Отамановського. Крім того, в електронній бібліотеці представлено краєзнавчі періодичні видання кінця XIX – початку XX ст.

Досвід роботи Вінницької обласної наукової бібліотеки ім. Валентина Отамановського, зокрема, статистика відвідувань сайту цієї бібліотеки, абонементу видачі електронних видань та кількості інформаційних послуг, що надаються в режимі он-лайн, аналіз інформаційних звітів, концепції розвитку, наукових публікацій співробітників свідчить про те, що обласна наукова бібліотека є однією з найбільш значних інформаційних елементів електронного простору регіону. Саме тому одним із найважливіших завдань розвитку інформаційної інфраструктури регіону є формування бібліотечно-інформаційних ресурсів в електронному середовищі.

На основі вищевикладеного можемо визначити основні риси універсальної наукової бібліотеки як соціального інституту та центру регіональної бібліотечно-інформаційної системи:

- підприємство регіонального та національного значення, що збирає та зберігає вітчизняні та закордонні книги, безкоштовно отримує в обов'язковому порядку екземпляри всієї літератури, що видається в Україні, здійснює міжнародний книжковий обмін на іноземну літературу;

- має багатий та різноманітний інформаційний фонд, інформаційні та бібліографічні матеріали, різноманітні бібліографічні покажчики, а також інформаційні носії різної форми та змісту, що відповідають на всебічні запити читачів;

- організації обслуговування читачів передбачає високий професіоналізм, наукову компетентність, педагогічні навички, для задоволення потреб та запитів всіх читачів: дослідників, фахівців у всіх галузях економіки, інтелектуалів, письменників, художників, державних службовців, студентів, широкого загалу;

- універсальна наукова бібліотека як центр інформації та бібліографічної роботи використовує свій багатий фонд та інформаційний апарат для задоволення всіх потреб та запитів на універсальні теми разом з іншими інформаційними агентствами, готує наукових помічників, рекомендує бібліографічні матеріали, організовує інформаційні служби у державних установах, допомагає в організації систематизованого просування бібліотечної справи та бібліографічних знань у бібліотеках, інформаційних агенціях та освітніх закладах;

- універсальна наукова бібліотека є науково-методичним та координаційним центром усіх бібліотек регіону незалежно від виду та управлінської підпорядкованості. Щоб відігравати роль такого центру, вона повинна мати статус дослідних установ, проводити наукові та соціологічні дослідження бібліотечної роботи в Україні, вивчати та узагальнювати досвід роботи бібліотек, поширювати провідний, в тому числі і закордонний, досвід

в управлінні бібліотекою, давати рекомендації щодо покращення роботи бібліотек;

– універсальна наукова бібліотека публікує методичні матеріали з усіх галузей бібліотечної роботи, а бібліотекарі беруть активну участь у професійному розвитку.

3.2. Простір бібліотек в умовах цифрової доби

Інтенсивний розвиток телекомунікаційних мереж призвело до появи активно затребуваних конкурентоспроможних загальнодоступних джерел інформації та знання, одним із наслідків чого стала втрата бібліотечною установою статусу монополіста в інформаційній сфері. У спробі відновлення комфортних позицій на сучасному ринку інформаційних продуктів і послуг бібліотека змушена коригувати склад і зміст виконуваних соціальних функцій які зазнали трансформацію суспільних потреб.

У професійному друку бібліотечної галузі в останні десятиліття порушуються питання про формування нового іміджу бібліотеки, появу нових форм роботи, зміну формату функціонування. Ці процеси викликані змінами у житті суспільства, зокрема бурхливим розвитком технологій. Сучасні технології з кожним роком мають все більший вплив на людину, що життя переходить в іншу площину. Активний розвиток телекомунікаційних мереж призвело до того, що з'явилися конкурентоспроможні джерела знань та інформації, які значно потіснили до цього практично монополістів у цій галузі - бібліотеки. У зв'язку з технічним прогресом (поява електронних книг, пристроїв для їх читання, електронних бібліотек) відбуваються зміни, які стосуються фундаментальних принципів функціонування бібліотек.

У таких умовах існування не залишається іншого вибору, як піти шляхом пошуку нових рішень. Якщо традиційні приводи відвідування бібліотеки мають у своїй основі потребу у фіксованій інформації («інформаційні приводи»), то сьогодні складається практика активного

використання «неінформаційних приводів» - привабливої послуги, дії, події, що відбуваються у приміщенні бібліотеки та можуть стати причиною для її відвідування. Водночас сутнісні функції бібліотеки як соціального інституту залишаються колишніми: меморіальна, ідеологічна, інформаційна, соціалізуюча, комунікаційна, освітня, просвітницька та культурна. Швидше відбувається їх трансформація: змінюються форми і способи реалізації.

Регіональні бібліотеки завжди були поліфункціональним соціально-культурним інститутом: і центром спілкування, і місцем інтелектуальних зустрічей. Уникаючи пасивної позиції у виконанні функцій, на сучасному етапі розвитку соціокультурного простору бібліотеки стають активними дійовими особами: якщо раніше вони могли просто служити місцем для самоосвіти, проведення дозвілля, точкою зустрічей, то зараз самі прагнуть дати привід і причину відвідувачам прийти у свої стіни - як реально, так і віртуально.

У діяльності регіональних бібліотек Вінниччини починають дедалі більшого значення мати нові форми роботи. В останні роки спостерігається стабільне зростання відвідувань масових заходів бібліотек та звернень віддалених користувачів як загалом, так і сайтів бібліотек зокрема.

Реалізація функцій сучасної бібліотеки відбувається у двох площинах: фізичній та віртуальній. Під фізичною площиною у разі розуміється загалом фізичний, реальний світ, а чи не лише будинок, оскільки зараз досить популярним стає організація обслуговування поза стінами установи. Під віртуальною площиною розуміється використання Інтернету. Зупинимося на конкретних прикладах.

Розглянемо деякі функції, властиві сучасній бібліотеці.

Регіональна бібліотека як освітній центр є майданчиком для проведення та організатором навчальних курсів, семінарів, шкіл, лекторіїв. Вінницька обласна універсальна наукова бібліотека імені Валентина Отамановського у цьому напрямі працює з такими основними цільовими аудиторіями:

- 1) відвідувачі бібліотеки різних вікових категорій:
 - школярі (зокрема в рамках культурно-просвітницьких проєктів);
 - дорослі користувачі, для яких на майданчику бібліотеки працює краєзнавчий лекторій;
 - старше покоління;
- 2) співробітники бібліотек регіону, для яких у цьому випадку Вінницька обласна універсальна наукова бібліотека імені Валентина Отамановського:
 - виступає майданчиком для проведення курсів підвищення кваліфікації фахівців муніципальних бібліотек;
 - є організатором бібліотечної школи;
 - проводить семінари-наради керівників бібліотечних систем та сільських бібліотек.

Аналіз даних заходів дозволяє зробити висновок, що бібліотека як освітній центр має два шляхи розвитку: у першому - у ролі викладачів виступають співробітники установи, у другому - у ролі викладачів виступають запрошені фахівці. Обидва варіанти ефективні, але вибір залежить від цілей і завдань, які ставляться організатором конкретної події. Співробітники бібліотеки як практикуючі фахівці у бібліотечній галузі здатні виступати у ролі навчальної сили на заходах для своїх колег. У разі ж, коли організовується освітній захід, орієнтований на відвідувачів і не пов'язаний на тему безпосередньо з професійною бібліотечною діяльністю, необхідне залучення сторонніх фахівців.

Сучасна регіональна бібліотека як інформаційний центр є не лише зберігачем та розповсюджувачем інформації, а й творцем нових інформаційних ресурсів. Можемо виокремити:

1. Бази даних (електронний каталог, електронна бібліотека, тематичні бази). До процесу створення та поповнення баз даних Вінницької обласної універсальної наукової бібліотеки імені Валентина Отамановського залучено переважну кількість відділів, які займаються введенням у довідково-

бібліографічний апарат нових надходжень та ретроспективної частини фонду. Ці ресурси доступні для користувачів бібліотеки як локально (у стінах бібліотеки), так і віддалено (через сайт бібліотеки в Інтернеті) [17].

2. Web-сторінки. Активно ведеться робота над сайтом бібліотеки, який несе функцію, що інформує, і розвивається як освітній інструмент. Віртуальне представництво Вінницької обласної універсальної наукової бібліотеки імені Валентина Отамановського в інтернет-просторі містить інформацію про заснування, його діяльність, фонд (електронний каталог), заходи, напрямки роботи, що проводяться. На базі сайту розвиваються ресурси, які можна за змістом віднести до освітніх. Наприклад, портал «Електронна бібліотека» за допомогою мережі надає віддалений доступ до електронної бібліотеки Вінницької обласної універсальної наукової бібліотеки імені Валентина Отамановського та містить оцифровані видання з бібліотечного фонду, структуровані та оформлені у вигляді тематичних, персональних та колекцій періодичних видань, присвячених історії Вінниччини.

Регіональна бібліотека Вінниччини, як найбільша бібліотека краю, містить унікальні ресурси для створення освітніх та інформаційних продуктів краєзнавчого характеру. Це є відображенням краєзнавчої функції, засобом поширення та популяризації знань про батьківщину та допоміжним ресурсом обслуговування користувачів.

Дослідники наголошують на тому, що підвищенню ефективності використання документних ресурсів відділу мистецтв Вінницької обласної універсальної наукової бібліотеки ім. Валентина Отамановського «сприяє обладнання його приміщення сучасною телевідеоапаратурою, піаніно, комп'ютерною технікою. Фонд відділу містить понад 54 тис. документів: книги з естетики, історії та теорії мистецтв; книги й альбоми з різних видів мистецтв (живопису, архітектури, скульптури, фотомистецтва, декоративно-ужиткового мистецтва, кіно, театрального та танцювального мистецтва тощо; нотні видання; галузеві періодичні видання; довідкові й бібліографічні

видання з питань мистецтв. Окрім того є колекція грамплатівок, аудіокасет, відеокасет, DVD-дисків, художніх творів вінницьких митців, потужний довідково-бібліографічний апарат; повнотекстова база даних та навігатор інтернет-ресурсів мистецтвознавчої тематики» [65, с. 54-55].

Важливою і безумовно цінною ініціативною співробітників сектора наукової інформації з питань культури і мистецтва Вінницької обласної універсальної наукової бібліотеки ім. Валентина Отамановського є «моніторинг офіційних веб-сайтів Міністерства культури України, Української бібліотечної асоціації, Національної парламентської бібліотеки України, Національної історичної бібліотеки України та ін., який проводиться з метою збору і розповсюдження в регіоні актуальної інформації з питань культури і мистецтва» [65, с. 54-55].

Г. Пристай, аналізуючи досвід роботи вітчизняних обласних універсальних наукових бібліотек в контексті популяризації видань з питань культури та мистецтва, визначає основні форми роботи:

- літературні вечори;
- читацькі клуби, клуби за інтересами;
- зустрічі з діячами культури, мистецтва та ін.;
- виступи художньої самодіяльності (частіше – літературної і театральної спрямованості);
- красзнавчі вечори;
- просвітницькі лекції;
- вечори пам'ятних дат;
- свята-вшанування митців-ювілярів;
- творчі конкурси тощо» [65, с. 62].

На основі аналізу матеріалів, представлених на офіційному сайті Вінницької обласної універсальної наукової бібліотеки ім. Валентина Отамановського, можемо назвати найбільш популярні форми на регіональному рівні: творчі конкурси, виставки, воркшопи, майстер-класи, зустрічі з діячами культури і мистецтва.

Бібліотека як комунікаційний центр виступає у ролі місця зустрічей однодумців і людей із загальними інтересами різних вікових категорій. Нині установа бере він роль активного організатора, надаючи людям привід і причину зібратися. У такому разі заходи можуть мати:

1) одиничний характер (презентації книг, зустрічі з цікавими людьми, святкові концерти);

2) регулярний характер (клуби, гуртки, студії).

Вінницька обласна універсальна наукова бібліотека імені Валентина Отамановського виступає як база для проведення засідань клубів різних напрямків: література, юриспруденція, садівництво, лінгвістика, історія та ін. «З метою розвитку творчих здібностей особистості, задоволення інтересів і запитів населення, при бібліотеці діють клуби і об'єднання за інтересами, а саме: літературно-мистецький клуб «Птах душі», науково-краєзнавчий «Дослідник краю», театр книги «Прочитання», садівників-любителів «Садівник», кіноклуб «Х Муза», правовий молодіжний лекторій «Феміда», гендерний клуб «Я+ Ти = Ми», клуб молодих підприємців «Твій бізнес від А до Я», консультативно-правовий центр «Право», гуртки спілкування англійською, польською, німецькою мовами. З травня 2012 р., за підтримки Генерального Консульства Республіки Польща в м. Вінниці, при відділі документів іноземними мовами діє Центр польської літератури та інформації» [75].

У вік, коли суспільство дедалі більше переводить міжособистісні стосунки у віртуальну площину, актуальним і важливим бачиться комунікаційна функція бібліотеки як ініціатора активного, «живого» спілкування людей на теми, що їх цікавлять, і з метою спільного проведення часу.

Перелічені вище заходи та ресурси хоч і приписувалися до конкретної сфери діяльності, по суті ж таке розмежування практично неможливо. Наприклад, подія одночасно може бути інформаційною, просвітницькою, освітньою, комунікаційною та транслюватися як у віртуальному світі, так і у

фізичному. Таким чином, поліфункціональність сучасної регіональної бібліотеки Вінниччини полягає не лише в тому, що установа виступає як центр для реалізації та задоволення різноманітних потреб користувача, а й у тому, що через певну діяльність реалізується одночасно низка функцій бібліотеки у кількох площинах.

Розглянемо трансформації в бібліотечному просторі закладів вищої освіти на прикладі наукової бібліотеки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського, векторами розвитку якої є:

- «формування потужної електронної бібліотеки із забезпеченням віддаленого доступу до електронного каталогу й електронних джерел;
- інтеграція університетської науки у світовий інформаційний простір;
- організація репозитарію відкритого доступу (цифрових колекцій статей науковців університету);
- створення реферативної продукції з метою повноцінного забезпечення фахових потреб науковців і практиків освітянської галузі;
- впровадження науко метричних та бібліометричних методів вимірювання;
- підвищення статусу університетської бібліотеки – підвищення статусу університету» [74].

Університети сьогодні зосереджують і виділяють значну частину своїх ресурсів і зусиль на просування соціального виміру навчання. Завдяки цьому бібліотека може діяти як агент трансформації, від простих співавторів змін до партнерів у створенні значущих знань, а не просто готувати студентів стати споживачами інформації. Сьогодні простори академічних бібліотек створені не лише для стимулювання та підтримки «творчості, роздумів, досліджень та інновацій, але й для впливу на навчання» [84, с. 70].

Поява спільного навчання як центрального елемента в дизайні сучасної бібліотеки дає можливість перетворити роль бібліотеки закладу вищої освіти з постачальника інформації на фасилітатора навчання. У спільному навчанні,

яке забезпечує гнучкі та багатоцільові навчальні простори, переважає взаємодія між студентами, викладачами, фахівцями в багатьох предметних галузях і студентськими службами на території університетської бібліотеки. Це середовище для співпраці не тільки розкриває потенціал студентів для управління та створення власних знань, але також сприяє збагаченню соціального навчання та життя. Чудовий навчальний простір забезпечує студентам не лише підтримку навчального плану, але й безліч студентських послуг, таких як студійна кімната, яка дозволить їм записувати презентації одним натисканням кнопки та брати з собою результати на флешку. Це також надає студентам можливість демонструвати свої роботи, відпрацьовувати свої презентації, переходити зі своїх класів прямо до гнучких навчальних зон, спілкуватися з однолітками, спілкуватися з викладачем у спокійній та комфортній неформальній обстановці, мати креативний простір із чудовим електричним і мережевим підключенням.

У цьому багатоцільовому просторі студент також може скористатися робочими кімнатами, які підтримують взаємодію з кількома пристроями в режимі реального часу, до високоякісних графічних обчислень і повної підтримки аудіо- та візуальних медіа. На думку вітчизняних дослідників, «працівники бібліотеки ВДПУ ім. Михайла Коцюбинського продемонстрували, що здатні швидко реагувати на виклики сьогодення, адаптуватися до нових умов і продовжувати інформаційне забезпечення потреб та запитів студентів, викладачів, науковців» [19].

Ці середовища повинні відповідати різноманітним стилям навчання та здібностям студентів, яким може легко допомогти команда постійного персоналу, який має цілісне уявлення про вплив цих навчальних просторів на досягнення навчальних цілей студентів. Оскільки академічні бібліотеки змінюють дизайн своїх приміщень з метою просування самостійного навчання, увага приділяється тому, щоб бути більш орієнтованими на учня. Вони мають зосередитися на ролі підтримки та допомоги у використанні інформації та перетворенні її на знання. Таким чином, дуже важливо, щоб у

цьому інтенсивному навчальному середовищі бібліотекарі володіли цілісним розумінням і знаннями про те, як студенти навчаються в тих місцях, які вони віддають перевагу, і які їхні цілі навчання. Парадигма спільного навчання, згідно вказує на значну зміну мети від споживання до створення; від пасивного до активного; периферичний до центрального [80, с. 109].

Поширення суспільства знань і зростання цифровізації кидають виклик поточній конфігурації фізичного бібліотечного простору. У найближчі роки бібліотечне середовище докорінно зміниться, незалежно від того, про яку бібліотеку йдеться. У глобальному інформаційному суспільстві найкращі дні регіональної бібліотеки ще попереду, за умови, що їй будуть виділені необхідні ресурси та дозволено адаптуватися до епохи, коли більша частина світової інформації, знань і культурних послуг поширюється в цифровому вигляді. Але будівля бібліотеки зазнає значних змін: перехід від бібліотеки, де домінують книги та полиці, до цілісної бібліотеки, що несе в собі культуру та знання, де основна увага приділяється перебуванню користувача в бібліотеці та доступу користувача до як фізичні, так і цифрові ресурси.

Книга все ще відіграє центральну роль, але вона все частіше з'являється в інших форматах: в аудіо та електронних онлайн-книгах.

Так, наприклад наукова бібліотека Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського протягом 2014-2019 рр. активно працювала над впровадженням Інтернет-проєкту «Бібліотека 2.0», в рамках якого запроваджено:

- «– інституційний репозиторій;
- віртуальну довідкову службу бібліотеки;
- електронний «Повнотекстовий архів» видань бібліотеки, що, зокрема, включає «Цифрову колекцію видань цінного та рідкісного фонду»;
- започатковано та постійно реалізується ряд краєзнавчих Інтернет-проєктів, зокрема біографічний – «Життя пов'язане з Поділлям»; інформаційно-бібліографічний – «Вінниччина в БД ЕК бібліотеки»; вебліографічний – «Вінниччина в Інтернеті» [74].

Це посприяло формування університетської бібліотеки, що надає доступ «для користувачів всесвітньої мережі Інтернет ресурси та сервіси за всіма базовими напрямками діяльності бібліотеки та швидко адаптуватись до обслуговування користувачів в умовах карантину та воєнного стану» [74].

Окрім того, є багато інших медіа, завдань і заходів, які пропонуються як частина послуг сучасної бібліотеки. Удосконалення цих послуг більше не означає лише надання доступу до веб-сайтів і онлайн-каталогів. Це також стосується співпраці бібліотекарів з архітекторами, щоб ретельно розглянути, які можливості дизайну доступні для розміщення нових цифрових технологій.

На думку закордонних дослідників, це може посприяти новим можливостям покращити поточний спосіб роботи бібліотек [81, с. 180]. Можуть з'явитися нові способи використання фізичного бібліотечного простору користувачами, що, у свою чергу, може створити абсолютно нові бібліотечні враження та послуги. Вимоги до застосування інтелектуальних ІТ та інтеграції технологічних медіаформатів у фізичне середовище справді великі. Сьогодні, звичайно, ці вимоги стосуються більш-менш усіх типів архітектури. Але, зокрема, вони стосуються відкритих державних інституцій і, що не менш важливо, інституцій, що базуються на знаннях та комунікації, таких як бібліотеки. По всьому світу люди обговорюють, планують і проектують бібліотеки, щоб відповідати цим новим можливостям і викликам. Тому, що якості, якими володіє бібліотека — *eo ipso* — повинні бути описані як синонім суспільства знань. Питання полягає в тому, чи здатна бібліотека перетворитися з книжкової бібліотеки індустріального суспільства на вимоги суспільства знань.

Існують три умови, які роблять абсолютно необхідним переосмислення фізичної структури та компонування:

- нові медіазвички та зміни в поведінці користувачів;
- зміни в ресурсах і завданнях бібліотеки, які часто описуються як перехід «від колекцій до зв'язків» і «від транзакцій до відносин»;

– перехід від ручних до автоматичних робочих процесів, у тому числі зростання закладів самообслуговування [81, с. 182].

Важливим новим виміром у зв'язку з особливим всесвітом бібліотеки є її розвиток у бік «експериментаріуму». За допомогою нових типів медіа та комунікаційних і обчислювальних технологій у фізичній бібліотеці створюється абсолютно новий простір. Бібліотекарі в колаборації з архітекторами, дизайнерами та художниками, можуть створити простір для нового інтерактивного досвіду, пов'язаного з культурою друку та іншими форматами документів, ультрасучасним мистецтвом і культурною спадщиною – простір і засоби, які стимулюють особистий досвід і грають з мистецтвом, інформацією, і знання як новий засіб особистого навчання та просвіти.

Ця тенденція пов'язана зі зростаючим інтересом суспільства до «економіки досвіду», а також до навчання через творчість, що відображає індивідуалістичний характер сучасного суспільства. Досвід все частіше використовується як показник цінностей, ставлень і почуттів і допомагає розвивати особисту ідентичність людей.

Бібліотека та глобальне інформаційне суспільство ідеально поєднуються. Як і церква в минулі часи, сьогодні бібліотека функціонує як місце зустрічі місцевих громад.

Бібліотечна архітектура переживає процес трансформації; бібліотека має бути не лише гнучкою, зручною та енергозберігаючою. Однак для реалізації таких проектів необхідна зацікавленість і підтримка з боку держави, осмислення і розуміння необхідності адаптуватися до нової бібліотечної ери, де основна увага приділяється доступу та потребам користувачів і новим медіа-ресурсам.

Бібліотека змінюється від бібліотеки, де домінують книги та полиці, до цілісної бібліотеки з широким спектром культурних можливостей і знань, які зосереджені на користувачеві та на доступі як до фізичних матеріалів, так і

до оцифрованих ресурсів. Увага перемістилася від колекцій до доступу, а від збереження до комунікації.

Як згадувалося вище, сьогодні користувачі приходять не просто позичити книгу, тому існує обов'язок професійно представити зростаючу кількість оцифрованих матеріалів, які зараз доступні. Тому дуже важливо трансформувати традиційні бібліотечні простори. Книжкові полиці не зникнуть; але нові стратегії планування передбачають менше простору та менше квадратних метрів між стелажми. Якщо бібліотека хоче підтримувати і навіть зміцнювати свій вплив у суспільстві знань, то до дизайну та планування бібліотечного простору мають бути висунуті великі нові вимоги. Більшість громадян адаптувалися до різних нових електронних медіа та включили їх у своє повсякденне життя, не в останню чергу молоді покоління та майбутні користувачі; і це знайомство з цифрове середовище вплине на бібліотеку завтрашнього дня.

Коли справа доходить до створення сучасної фізичної основи для відображення як цифрових, так і фізичних носіїв, варто визнати, що регіональні бібліотечно-інформаційні системи України все ще стоять на порозі «нової бібліотеки», але ще не увійшли в неї повністю. Бібліотекам доведеться продовжувати експериментувати з новими схемами компонування, включаючи інтеграцію комп'ютерів, дисплеїв, плазмових екранів та інтерактивних функцій навчання.

Висновки до розділу 3

Концептуалізуючи діяльність сучасної регіональної бібліотечно-інформаційної системи Вінниччини можемо визначити основні її напрями:

- сприяння економічному розвитку регіону зокрема і країни в цілому: людське суспільство пройшло шлях від аграрного суспільства до інформаційного суспільства або суспільства знань, де розвиток суспільства значною мірою залежить від того, скільки інформації отримують його члени.

Інформація стала вирішальним і п'ятим чинником у виробництві матеріалів. Інформація визначена як рушійна сила економічного зростання та продуктивності. Для національного розвитку економічне зростання залежить від оновленої та нової інформації. У поширенні нової та оновленої інформації регіональні бібліотечно-інформаційні системи відіграють надзвичайно важливу роль;

- надання можливості неформальної та безперервної освіти: бібліотеки надають інформацію, а також можливість отримати освіту безкоштовно для всіх людей, незалежно від їхнього соціально-економічного статусу. Це допомагає в безперервній освіті, надаючи спільний форум для обговорення; бібліотеки надають різноманітні додаткові послуги, які допомагають у безперервній освіті;

- забезпечення можливості відпочинку та дозвілля: регіональні бібліотеки не лише є місцем громадського спілкування, але також дають можливість використати вільний час для розваг, навчання, розвитку навичок і так далі. Відвідувачі бібліотек дізнаються про політичні чи культурні організації та дозвілля, що відбуваються в місцевій громаді, працюють над спільним завданням, користуються Інтернетом, беруть участь в організованих виступах на зустрічах, таких як авторський вечір, лекція, зустріч з політиками тощо; використовують бібліотеку як місце зустрічі. Окрім надання таких можливостей та книг і матеріалів для читання своїм користувачам, бібліотеки також організовують години вікторин, відеофільми; лялькові вистави тощо для кращого використання вільного часу. Таким чином, ми бачимо, що регіональні бібліотеки відіграють дуже важливу роль у житті суспільства для організації відпочинку та приємного дозвілля;

- посилення культурного обміну і взаємодії: регіональна бібліотека – це місце, де представники різних релігій, соціальних і релігійних практик збираються разом, щоб зустрітися та зрозуміти один одного. Це веде до соціальної злагоди і, зрештою, до національної інтеграції. Регіональними бібліотеками організовуються і проводяться такі заходи, як театральні

вистави, серії лекцій, конкурси, книжкові виставки тощо, щоб покращити та рекламувати свої послуги, і водночас, як їхні позитивні побічні ефекти, це також служить залученням культурних асоціацій та міжкультурному обміну;

- сприяння популяризації та збереження місцевої культури та історії: регіональні бібліотеки зберігають історичні артефакти, усні історії та монографії, що стосуються місцевої громади, краєзнавства. Регіональна бібліотека як організований архів; це місце, де люди можуть досліджувати генеалогію та історію імміграції, проводити екологічні дослідження та багато іншого. Бібліотеки також оцифровують життєписи та намагаються створити записи усної історії. Це також допомагає популяризувати місцеву культуру шляхом її різноманітної реклами;

- популяризація демократичних цінностей: регіональні бібліотеки є місцем, де члени суспільства отримують однакове ставлення, незалежно від їх соціального статусу, релігійного статусу та економічного статусу в суспільстві. Бібліотеки пропагують демократичні цінності, відіграють важливу роль у політичному житті людей, надаючи можливість збирати членів громади та заохочуючи їх обговорювати питання свободи, справедливості та демократії;

- сприяння вирішенню соціальних проблем: співробітники публічних бібліотек знають про місцевий тиск і потреби своїх відвідувачів, оскільки вони щодня спілкуються з ними. Це дає гарну можливість винести місцеві проблеми на розгляд місцевої влади, муніципальної корпорації та інших соціальних установ.

- сприяння розвитку місцевих талантів і митців: регіональні бібліотеки надають різноманітні колекції та послуги та тісно співпрацюють із місцевими митцями. Автор у місцевій громаді може звернутися до бібліотеки для просування та розміщення свого нового твору в Інтернеті, публічна бібліотека може організувати різноманітну мистецьку програму від найпростіших до найвитонченіших образотворчого мистецтва, корисного від

дітей до дорослих, це може бути місцева історія, майстерня творчого письма, уроки малювання тощо.

– надання допомоги в розширенні прав і можливостей жінок: регіональні бібліотеки надають рівні можливості представникам усіх статей. Жінки, незалежно від того, чи є вони кар'єрними жінками чи домогосподарками, отримують місце для дискурсу, щоб досліджувати можливості, де це може бути освіта, соціальна діяльність, догляд за дітьми та ін.;

– розвиток особистості дітей: регіональні бібліотеки допомагають розвивати особистість дітей, організовуючи різноманітні види діяльності, такі як конкурс малюнків, книжковий ярмарок, конкурс есе та сприяючи соціалізації шляхом обміну різними навчальними матеріалами та надаючи можливість, щоб ці заходи допомагали розвивати їхній характер і, нарешті, їх особистості.

На основі вищевикладеного можемо визначити основні риси універсальної наукової бібліотеки як соціального інституту:

– підприємство регіонального та національного значення, що збирає та зберігає вітчизняні та закордонні книги, безкоштовно отримує в обов'язковому порядку екземпляри всієї літератури, що видається в Україні, здійснює міжнародний книжковий обмін на іноземну літературу;

– має багатий та різноманітний інформаційний фонд, інформаційні та бібліографічні матеріали, різноманітні бібліографічні покажчики, а також інформаційні носії різної форми та змісту, що відповідають на всебічні запити читачів;

– організації обслуговування читачів передбачає високий професіоналізм, наукову компетентність, педагогічні навички, для задоволення потреб та запитів всіх читачів: дослідників, фахівців у всіх галузях економіки, інтелектуалів, письменників, художників, державних службовців, студентів, широкого загалу;

– універсальна наукова бібліотека як центр інформації та бібліографічної роботи використовує свій багатий фонд та інформаційний апарат для задоволення всіх потреб та запитів на універсальні теми разом з іншими інформаційними агентствами, готує наукових помічників, рекомендує бібліографічні матеріали, організовує інформаційні служби у державних установах, допомагає в організації систематизованого просування бібліотечної справи та бібліографічних знань у бібліотеках, інформаційних агенціях та освітніх закладах;

– універсальна наукова бібліотека є науково-методичним та координаційним центром усіх бібліотек регіону незалежно від виду та управлінської підпорядкованості. Щоб відігравати роль такого центру, вона повинна мати статус дослідних установ, проводити наукові та соціологічні дослідження бібліотечної роботи в Україні, вивчати та узагальнювати досвід роботи бібліотек, поширювати провідний, в тому числі і закордонний, досвід в управлінні бібліотекою, давати рекомендації щодо покращення роботи бібліотек;

– універсальна наукова бібліотека публікує методичні матеріали з усіх галузей бібліотечної роботи, а бібліотекарі беруть активну участь у професійному розвитку.

Важливим новим виміром у зв'язку з особливим всесвітом бібліотеки є її розвиток у бік «експериментаріуму». За допомогою нових типів медіа та комунікаційних і обчислювальних технологій у фізичній бібліотеці створюється абсолютно новий простір. Бібліотекарі в колаборації з архітекторами, дизайнерами та художниками, можуть створити простір для нового інтерактивного досвіду, пов'язаного з культурою друку та іншими форматами документів, ультрасучасним мистецтвом і культурною спадщиною – простір і засоби, які стимулюють особистий досвід і грають з мистецтвом, інформацією, і знання як новий засіб особистого навчання та просвіти.

ВИСНОВКИ

1. Теоретичну базу дослідження регіональної бібліотечно-інформаційної системи України на прикладі Вінниччини становлять фундаментальні праці з теорії соціальних комунікацій та бібліотекознавства. На основі історіографічного аналізу можна констатувати, що вітчизняними дослідниками різноманітним аспектам діяльності регіональних бібліотек приділено значну увагу, передусім у контексті проблематики і тенденцій модернізації бібліотечної діяльності. Надзвичайно важливим є внесок у розробку теоретико-методологічних засад регіонального бібліотекознавства здійснили: М. Апшай, Н. Ашаренкова, Л. Бельмас, К. Бережна, О. Воскобойнікова-Гузєва, В. Горовий, О. Мар'їна та ін.

Водночас констатуємо відсутність ґрунтовних наукових праць, присвячених проблематиці розвитку сучасної регіональної бібліотечно-інформаційної системи Вінниччини. Існуючі наукові публікації (Т. Балатюк, В. Білоус, Г. Куделя, Н. Морозова, Т. Притуляк, Г. Пристай та ін.), в яких висвітлено ті чи інші аспекти діяльності бібліотек Вінниччини (Бібліотеки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського, Вінницької обласної універсальної наукової бібліотеки імені Валентина Отамановського, Вінницької обласної бібліотеки для дітей та юнацтва), незважаючи на безумовно вагоме значення для розвитку регіонального бібліотекознавства, не висвітлюють всіх аспектів і тенденцій функціонування бібліотечно-інформаційних системи Вінницького регіон станом на друге – початок третього десятиліття ХХІ ст., зокрема практично невисвітленим є питання діяльності в умовах відкритої військової агресії з боку Росії.

2. На основі проаналізованих дефініцій базових понять предметної сфери дослідження («регіон», «бібліотечно-інформаційна система»), можемо сформулювати визначення поняття «регіональна бібліотечно-інформаційна система» як: *сукупність бібліотек і бібліотечно-інформаційних підрозділів*

науково-дослідних установ (публічні, вузівські, науково-технічні бібліотеки, бібліотеки науково-дослідних установ), які функціонують на території, що відрізняється від інших територій за рядом ознак, структурою, функціями, зв'язками з зовнішнім середовищем, історією, культурою, умовами життя населення і характеризується певною цілісністю та взаємопов'язаністю її складових елементів.

Методологічною основою магістерської роботи стали базові положення інформаційного, соціокомунікаційного, соціокультурного та системного підходів, використання яких зумовлено важливістю з'ясування сутності, змісту та системних засад сучасної регіональної бібліотечно-інформаційної системи України на прикладі Вінниччини. Застосовано загальнонаукові та конкретнонаукові методи: аналітичний метод, метод історизму та еволюції, *типологічний, системний метод*, метод концептуалізації, метод *структурно-функціонального аналізу*, прогнозно-аналітичний метод та метод теоретичного узагальнення.

Сукупність методів посприяла всебічному розгляду регіональних бібліотечно-інформаційних системи України в умовах сучасного соціокультурного простору.

☉ розглянути регіоналізацію бібліотечно-інформаційної діяльності в умовах соціокультурного розвитку регіону (на прикладі Вінниччини);

☉ виявити пріоритети організаційно-управлінської діяльності бібліотечно-інформаційних систем України на регіональному рівні в контексті інтегрування системи автоматизації бібліотечної діяльності;

3. Комплексність регіонального компонента залежить від варіативності регіональної бібліотечно-інформаційної сфери, що складається з певної сукупності типо-видових об'єктів та напрямів діяльності у конкретних часових та територіальних умовах. Зміст регіонального компоненту формує соціокультурний контекст функціонування бібліотечно-інформаційної системи, що втілюється у культурологічній підготовці фахівця. Необхідність культурологічної та етнокультурологічної підготовки у регіонах, що є

національними утвореннями, веде до трансформації регіонального компонента у національно-регіональний.

У кожному окремому регіоні при формуванні регіональної автоматизованої бібліотечно-інформаційної системи існує ряд особливостей, які притаманні тільки цьому регіону. До таких особливостей можна віднести рівень і якість бібліотечного обслуговування населення в регіоні, стан матеріально-технічної бази бібліотек, галузевої спеціалізації бібліотек.

Сучасні тенденції розвитку інформаційного суспільства визначають зміни пріоритетів у соціально-культурній сфері та бібліотечній справі. Все більшого поширення набувають ідеї кооперування діяльності бібліотек, які використовують сучасні інформаційні технології.

Один із найперспективніших напрямів та способів реалізації кооперування діяльності – створення корпоративних бібліотечно-інформаційних систем (мереж, консорціумів), що передбачають добровільне об'єднання низки незалежних в адміністративних та господарських відносинах бібліотек для спільного вирішення професійних організацій.

4. Процес інформатизації в бібліотечній галузі в Україні активізувався завдяки ряду соціально-економічних та соціально-культурних факторів: створенням та розвитком інтернет-простору, зростанням ролі українських бібліотек в процесі євроінтеграції України, проведенням адміністративно-територіальної реформи. В інформатизації публічних бібліотек досягнуто значних результатів – обладнано комп'ютерні класи, центри правової інформації, створюються сучасні пошукові та корпоративні інформаційні системи.

Основною метою створення електронної бібліотеки у Вінницькій обласній універсальній науковій бібліотеці імені Валентина Отамановського стало надання засобами цифрових технологій усім бажаючим інформації про видатних українських та закордонних учених, які працювали на території України, зробили внесок у розвиток фундаментальних природничих та

гуманітарних наук, з можливістю ознайомлення з повними текстами опублікованих ними робіт .

Виходячи з цієї мети, було вирішено включати в електронну бібліотеку не тільки електронні версії книг, а й розгорнуті відомості про українських науковців – біографічні дані, основні етапи їхньої наукової діяльності, різноманітну архівну та музейну інформацію, відскановані фотографії, аудіо- та відеозаписи, що належать до теми наукової спадщини.

Друга мета створення електронної бібліотеки - забезпечення збереження оригіналів видань, що є історичною цінністю, оскільки можливість роботи з цифровими копіями суттєво знижує потребу у роботі з друкованими матеріалами, адже кожна книговидача на руки раритетних видань скорочує термін їхнього життя.

Третьою метою створення електронної бібліотеки у Вінницькій обласній універсальній науковій бібліотеці імені Валентина Отамановського є включення відомостей про вчених та основні результати їхньої наукової діяльності до Єдиного наукового інформаційного простору України. Інформаційний ресурс електронної бібліотеки Вінницької обласної універсальної наукової бібліотеки імені Валентина Отамановського є частиною загального електронного інформаційного простору, що формується спільно з іншими власниками інформаційних фондів.

5. Вінницька обласна наукова бібліотека ім. Валентина Отамановського робить великий внесок у модернізацію бібліотек Вінницької області, розвиває єдину програмно-технологічну платформу для взаємодії бібліотек різних систем та відомств в електронному середовищі та кооперації у створенні та використанні бібліотечно-інформаційних ресурсів.

Вінницька обласна наукова бібліотека ім. Валентина Отамановського сприяє збереженню культурної спадщини регіону та його популяризації. Електронні мережеві ресурси, що формуються бібліотекою допомагають розширити доступ користувачів інтернету до багатой історичної та документальної спадщини Вінницької області. Бібліотека активно займається

оцифруванням краєзнавчих документів, сприяючи формуванню єдиного регіонального інформаційного простору знань та створенню регіонального сегменту Національної електронної бібліотеки.

Досвід роботи Вінницької обласної наукової бібліотеки ім. Валентина Отамановського, зокрема, статистика відвідувань сайту цієї бібліотеки, абонементу видачі електронних видань та кількості інформаційних послуг, що надаються в режимі он-лайн, аналіз інформаційних звітів, концепції розвитку, наукових публікацій співробітників свідчить про те, що обласна наукова бібліотека є однією з найбільш значних інформаційних елементів електронного простору регіону. Саме тому одним із найважливіших завдань розвитку інформаційної інфраструктури регіону є формування бібліотечно-інформаційних ресурсів в електронному середовищі.

Виявлено основні риси універсальної наукової бібліотеки як центру регіональної бібліотечно-інформаційної системи:

- підприємство регіонального та національного значення, що збирає та зберігає вітчизняні та закордонні книги, безкоштовно отримує в обов'язковому порядку екземпляри всієї літератури, що видається в Україні, здійснює міжнародний книжковий обмін на іноземну літературу;

- має багатий та різноманітний інформаційний фонд, інформаційні та бібліографічні матеріали, різноманітні бібліографічні покажчики, а також інформаційні носії різної форми та змісту, що відповідають на всебічні запити читачів;

- організації обслуговування читачів передбачає високий професіоналізм, наукову компетентність, педагогічні навички, для задоволення потреб та запитів всіх читачів: дослідників, фахівців у всіх галузях економіки, інтелектуалів, письменників, художників, державних службовців, студентів, широкого загалу;

- універсальна наукова бібліотека як центр інформації та бібліографічної роботи використовує свій багатий фонд та інформаційний апарат для задоволення всіх потреб та запитів на універсальні теми разом з

іншими інформаційними агентствами, готує наукових помічників, рекомендує бібліографічні матеріали, організовує інформаційні служби у державних установах, допомагає в організації систематизованого просування бібліотечної справи та бібліографічних знань у бібліотеках, інформаційних агенціях та освітніх закладах;

– універсальна наукова бібліотека є науково-методичним та координаційним центром усіх бібліотек регіону незалежно від виду та управлінської підпорядкованості. Щоб відігравати роль такого центру, вона повинна мати статус дослідних установ, проводити наукові та соціологічні дослідження бібліотечної роботи в Україні, вивчати та узагальнювати досвід роботи бібліотек, поширювати провідний, в тому числі і закордонний, досвід в управлінні бібліотекою, давати рекомендації щодо покращення роботи бібліотек;

– універсальна наукова бібліотека публікує методичні матеріали з усіх галузей бібліотечної роботи, а бібліотекарі беруть активну участь у професійному розвитку.

6. Діяльність сучасної регіональної бібліотечно-інформаційної системи Вінниччини сприяє:

– економічному розвитку регіону зокрема і країни в Цілому: людське суспільство пройшло шлях від аграрного суспільства до інформаційного суспільства або суспільства знань, де розвиток суспільства значною мірою залежить від того, скільки інформації отримують його члени. Інформація стала вирішальним і п'ятим чинником у виробництві матеріалів. Інформація визначена як рушійна сила економічного зростання та продуктивності. Для національного розвитку економічне зростання залежить від оновленої та нової інформації. У поширенні нової та оновленої інформації регіональні бібліотечно-інформаційні системи відіграють надзвичайно важливу роль;

– неформальна та безперервна освіта: бібліотеки надають інформацію, а також можливість отримати освіту безкоштовно для всіх людей, незалежно від їхнього соціально-економічного статусу. Це допомагає в безперервній

освіті, надаючи спільний форум для обговорення; бібліотеки надають різноманітні додаткові послуги, які допомагають у безперервній освіті;

– можливості відпочинку та дозвілля: регіональні бібліотеки не лише є місцем громадського спілкування, але також дають можливість використати вільний час для розваг, навчання, розвитку навичок і так далі. Відвідувачі бібліотек дізнаються про політичні чи культурні організації та дозвілля, що відбуваються в місцевій громаді, працюють над спільним завданням, користуються Інтернетом, беруть участь в організованих виступах на зустрічах, таких як авторський вечір, лекція, зустріч з політиками тощо; використовують бібліотеку як місце зустрічі. Окрім надання таких можливостей та книг і матеріалів для читання своїм користувачам, бібліотеки також організують години вікторин, відеофільми; лялькові вистави тощо для кращого використання вільного часу. Таким чином, ми бачимо, що регіональні бібліотеки відіграють дуже важливу роль у житті суспільства для організації відпочинку та приємного дозвілля;

– культурний обмін і взаємодія: регіональна бібліотека – це місце, де представники різних релігій, соціальних і релігійних практик збираються разом, щоб зустрітися та зрозуміти один одного. Це веде до соціальної злагоди і, зрештою, до національної інтеграції. Регіональними бібліотеками організуються і проводяться такі заходи, як театральні вистави, серії лекцій, конкурси, книжкові виставки тощо, щоб покращити та рекламувати свої послуги, і водночас, як їхні позитивні побічні ефекти, це також служить залученням культурних асоціацій та міжкультурному обміну;

– просування та збереження місцевої культури та історії: регіональні бібліотеки зберігають історичні артефакти, усні історії та монографії, що стосуються місцевої громади, краєзнавства. Регіональна бібліотека як організований архів; це місце, де люди можуть досліджувати генеалогію та історію імміграції, проводити екологічні дослідження та багато іншого. Бібліотеки також оцифровують життєписи та намагаються створити записи

усної історії. Це також допомагає популяризувати місцеву культуру шляхом її різноманітної реклами;

– просування демократичних цінностей: регіональні бібліотеки є місцем, де члени суспільства отримують однакове ставлення, незалежно від їх соціального статусу, релігійного статусу та економічного статусу в суспільстві. Бібліотеки пропагують демократичні цінності, відіграють важливу роль у політичному житті людей, надаючи можливість збирати членів громади та заохочуючи їх обговорювати питання свободи, справедливості та демократії;

– каталізатор для вирішення соціальних проблем: співробітники публічних бібліотек знають про місцевий тиск і потреби своїх відвідувачів, оскільки вони щодня спілкуються з ними. Це дає гарну можливість винести місцеві проблеми на розгляд місцевої влади, муніципальної корпорації та інших соціальних установ.

– сприяє розвитку місцевих талантів і митців: регіональні бібліотеки надають різноманітні колекції та послуги та тісно співпрацюють із місцевими митцями. Автор у місцевій громаді може звернутися до бібліотеки для просування та розміщення свого нового твору в Інтернеті, публічна бібліотека може організувати різноманітну мистецьку програму від найпростіших до найвитонченіших образотворчого мистецтва, корисного від дітей до дорослих, це може бути місцева історія, майстерня творчого письма, уроки малювання тощо.

– допомога в розширенні прав і можливостей жінок: регіональні бібліотеки надають рівні можливості представникам усіх статей. Жінки, незалежно від того, чи є вони кар'єрними жінками чи домогосподарками, отримують місце для дискурсу, щоб досліджувати можливості, де це може бути освіта, соціальна діяльність, догляд за дітьми та ін.;

– розвиток особистості дітей: регіональні бібліотеки допомагають розвивати особистість дітей, організовуючи різноманітні види діяльності, такі як конкурс малюнків, книжковий ярмарок, конкурс есе та сприяючи

соціалізації шляхом обміну різними навчальними матеріалами та надаючи можливість, щоб ці заходи допомагали розвивати їхній характер і, нарешті, їх особистості.

7. Регіональні бібліотеки не обмежуються якоюсь конкретною сферою суспільного життя, а відіграють позитивну роль у багатьох сферах суспільного життя, від економічного розвитку, освіта впродовж життя, культурного обміну до проведення дозвілля. У цій ситуації регіональні бібліотеки та бібліотекарі мають змінюватися та впроваджувати нові методи, щоб відповідати новим вимогам суспільства через свою професійну компетенцію та робочу культуру. Завдяки інформаційно-комунікаційним технологіям та пов'язаним з ними технологіям охоплення користувачів стало зручнішим і доступнішим за допомогою кращих можливостей і гарантованого рівня задоволення потреб.

Важливим новим виміром у зв'язку з особливим всесвітом бібліотеки є її розвиток у бік «експериментаріуму». За допомогою нових типів медіа та комунікаційних і обчислювальних технологій у фізичній бібліотеці створюється абсолютно новий простір.

Бібліотечна архітектура переживає процес трансформації; бібліотека має бути не лише гнучкою, зручною та енергозберігаючою. Однак для реалізації таких проектів необхідна зацікавленість і підтримка з боку держави, осмислення і розуміння необхідності адаптуватися до нової бібліотечної ери, де основна увага приділяється доступу та потребам користувачів і новим медіа-ресурсам.

Бібліотека змінюється від бібліотеки, де домінують книги та полиці, до цілісної бібліотеки з широким спектром культурних можливостей і знань, які зосереджені на користувачеві та на доступі як до фізичних матеріалів, так і до оцифрованих ресурсів. Увага перемістилася від колекцій до доступу, а від збереження до комунікації.

У творчій колаборації з представниками інших галузей культури та мистецтва (архітекторами, дизайнерами та художниками) бібліотекарі,

можуть створити простір для нового інтерактивного досвіду, пов'язаного з культурою друку та іншими форматами документів, ультрасучасним мистецтвом і культурною спадщиною – простір і засоби, які стимулюють особистий досвід і грають з мистецтвом, інформацією, і знання як новий засіб особистого навчання та просвіти. Ця тенденція пов'язана зі зростаючим інтересом суспільства до «економіки досвіду», а також до навчання через творчість, що відображає індивідуалістичний характер сучасного суспільства.

Перспективи подальших досліджень полягають у дослідженні процесу оновлення бібліотечно-інформаційної системи Вінниччини в умовах відкритої військової агресії.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Автоматизована бібліотечна інформаційна система. Велика українська енциклопедія. URL: [https://vue.gov.ua/Автоматизована бібліотечна інформаційна система](https://vue.gov.ua/Автоматизована_бібліотечна_інформаційна_система) (дата звернення: 5.12.2023).
2. Апшай М. В. Бібліотечна діяльність у структурі регіональних бібліотекознавчих досліджень. Вісник Харківської державної академії культури. 2013. Вип. 39. С. 101-108.
3. Апшай М. В. «Регіональні бібліотекознавчі дослідження: стан, проблеми, тенденції. Київ : Видвництво Ліра-, 2020. 228 с.
4. Ашаренкова Н. Г. Мережа публічних бібліотек України: проблеми оптимізації. Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія. 2009. № 1. С. 26-37. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/bdi_2009_1_10.
5. Балатюк Т. М. Інформаційно-бібліографічна діяльність бібліотеки ВДПУ імені Михайла Коцюбинського : матеріали наукової конференції «Інформаційні ресурси бібліотек: від системи формування до якості послуг та ефективного використання», 20 листопада 2013 р., Вінниця. URL : <http://library.vnmu.edu.ua/conferences/informatsijni-resursi-bibliotek-vid-sistemi-formuvannya-do-yakosti-poslug-ta-efektivnogo-vikoristannya/> (дата звернення : 1.11.2023).
6. Безкоштовні АБІС – вільне відкрите програмне забезпечення. Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського. URL : <http://nbuv.gov.ua/node/1336> (дата звернення : 22.11.2023).
7. Бельмас Л .И. Регіональна бібліотечна політика: програма розвитку та шляхи реалізації. Регіональна бібліотека: розвиток потенціалу в сучасному інформаційному просторі: Матеріали науково-практичної конференції/ Уклад.: Н. Купреєва, І. Степаненко. Запоріжжя: П оліграф, 2004. С. 3-6.
8. Бережна К. С. Застосування принципів емоційного дизайну до інформаційно-комунікаційного середовища публічних бібліотек. Бібліотека і книга в цифровому медіасвіті : матеріали III Всеукр. студ. наук.-практ. конф.

29 верес. 2017 р., м. Київ / М-во освіти і науки України, Київ. ун-т ім. Б. Грінченка ; Укр. бібл. асоц. ; уклад.: О. В. Воскобойнікова-Гузєва, В. Є. Сошинська ; орг. ком.: Г. В. Горбенко [та ін.]. Київ, 2017. С.

9. Бережна К. С. Публічні бібліотеки України: вектори модернізації в інформаційному суспільстві : дис. канд. наук із соціальних комунікацій : 27.00.03. Харківська державна академія культури, Міністерство культури України. Харків, 2018. 232 с.

10. Бібліотеки Вінницької області. Вінницька обласна універсальна наукова бібліотека імені Валентина Отамановського. URL : <https://library.vn.ua/for-librarian/reg-libraries> (дата звернення : 23.10.2023).

11. Білоус В. С. Формування та використання електронних ресурсів у бібліотеці Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Наукові праці державної науково-педагогічної бібліотеки України імені В. О. Сухомлинського. 2010. Вип. 2. С. 210-215.

12. Білоус В. С. Діяльність бібліотеки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського: традиції, інновації, стратегія розвитку. Бібліотека в контексті світової культури, науки, інформації: Матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. / Вінниц. ОУНБ ім.К.А.Тімірязєва. Вінниця, 2007. URL : <https://library.vn.ua/e-library/katalog/biblioteka-v-konteksti-svitovoi-kulturi-nauki-informaczi> (дата звернення : 13.11.2023).

13. Білоус В. С. Наугольних С. Г. Корпоративна каталогізація в діяльності бібліотек вищих гавчальних закладів. 2018. URL : <https://dnpb.gov.ua/wp-content/uploads/2018/09/bilous.pdf> (дата звернення : 3.11.2023).

14. Василенко О. М. Бібліотечно-інформаційні комплекси: дослідження основних напрямів стратегічного розвитку. Бібліотека. Наука. Комунікація. Розвиток бібліотечно-інформаційного потенціалу в умовах цифровізації : матеріали Міжнар. наук. конф. (6–8 жовт. 2020 р.) / НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського, Асоц. б-к України, Рада дир. наук. б-к та

інформ. центрів акад. наук – членів МААН; відп. за вип. М. В. Іванова. Київ, 2020. С. 12-15.

15. Вилегжаніна Т., Одинець Є. До питання створення центру корпоративної каталогізації: підходи і перспективи. Бібліотечна планета. 2005. № 1 (27). С. 15-19.

16. Вінницька міська централізована бібліотечна система. URL : <https://www.vinculture.com.ua/institutions/vinnytska-miska-tsentralizovana-bibliotечna-systema> (дата звернення : 22.11.2023).

17. Вінницька обласна універсальна наукова бібліотека імені Валентина Отамановського. URL : https://opac.library.vn.ua/cgi-bin/irbis64r_13/cgiirbis_64.exe?LNG=&C21COM=F&I21DBN=BIBLIO&P21DBN=BIBLIO&S21FMT=&S21ALL=&Z21ID=&S21CNR=10 (дата звернення : 17.11.2023).

18. Вінницька область. Бібліотечна справа. URL : <https://ube.nlu.org.ua/article/%D0%92%D1%96%D0%BD%D0%BD%D0%B8%D1%86%D1%8C%D0%BA%D0%B0%20%D0%BE%D0%B1%D0%BB%D0%B0%D1%81%D1%82%D1%8C.%20%D0%91%D1%96%D0%B1%D0%BB%D1%96%D0%BE%D1%82%D0%B5%D1%87%D0%BD%D0%B0%20%D1%81%D0%BF%D1%80%D0%B0%D0%B2%D0%B0> (дата звернення : 23.10.2023).

19. Воробйова Л. Бібліотека Вінницького педуніверситету в умовах виклику часу: пошук нових форм роботи. Бібліотека – місце традицій, простір іновацій : матеріали наук.-практ. конф. / метод. центр бібліотек ЗВО м. Вінниці, Наукова бібліотека ВНМУ ім. М. І. Пирогова ; уклад. М. І. Мельник, відп. за вип. Н. М. Кравчук. Вінниця, 2020. С. 15–26.

20. Воскобойнікова-Гузєва О. В. Стратегії розвитку бібліотечно-інформаційної сфери України : генезис, концепції, модернізація : монографія / НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського ; наук. ред. Г.І. Ковальчук. Київ : Академперіодика, 2014. 362 с.

21. Воскобойнікова-Гузєва О. Розвиток бібліотечно-інформаційної сфери в контексті пріоритетів національної та міжнародної інформаційної політики. Наукові праці Національної бібліотеки України В. І. Вернадського / НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. Київ, 2013. Вип.. 35. С. 289–302.

22. Воскобойнікова-Гузєва О. В. Бібліотечно-інформаційна діяльність: системний підхід. Наукові праці Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського. Київ, 2011. Вип. 29: Управління бібліотечно-інформаційною діяльністю наукової бібліотеки. С. 5–13.

23. Воскобойнікова-Гузєва О. В. Модерназаційні моделі розвитку бібліотечно-інформаційних установ у період глобалізації: постановка питання. Вісник Львівського ун-ту. Серія книгозн. бібліот. та інф. технол. 2012. Вип. 7. С. 157-171.

24. Воскобойнікова-Гузєва О. В. Бібліотечно-інформаційна сфера України в контексті соціальних трансформацій кінця ХХ століття – 10 років ХХІ ст. : концепції стратегічного розвитку, динаміка змін, перспектива : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра наук із соціальних комунікацій : спец. 27.00.02 «Документознавство, архівознавство» / Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. Київ : НБУВ, 2014. 36 с.

25. Воскобойнікова-Гузєва О. В. Стратегія розвитку бібліотечноінформаційної сфери України : генезис концепції, модернізація. Київ : НБУВ, 2014. 362 с.

26. Гончаров С. М., Кушнір Н. Б. Г 65 Тлумачний словник економіста / за ред. проф. С. М. Гончарова. Київ : Центр учбової літератури, 2009. 264 с.

27. Горовий В. Бібліотеки як інформаційні центри української інформатизації. Наукові праці Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського. 2009. Вип. 25. С. 23-35. URL : (дата звернення: 8.11.2023).

28. Давидова І. Стратегії розвитку бібліотек України за умов інформаційного суспільства. Вісник Книжкової палати. 2008. № 8. С. 24-27.

29. Добко Т. До питання розвитку термінології бібліотечно-інформаційної сфери. Вісник Книжкової палати. 2011. № 8. С. 13-17.

30. Закон України «Про бібліотеки і бібліотечну справу». URL : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/32/95-%D0%B2%D1%80> (дата звернення : 13.11.2023).

31. Інформаційні ресурси. Словник законодавчої та стандартизованої термінології / НАПН України ; Держ. наук.-пед. б-ка України ім. В. О. Сухомлинського ; [уклад.: П. І. Рогова, Я. О. Чепуренко, С. М. Зозуля, І. Г. Лобановська]. – К. : Нілан-ЛТД, 2012. 283 с.

32. Ісаєнко О. О. Технологічна модель інформаційного обслуговування читачів сучасної бібліотеки. Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія. 2008. № 2. С. 38-44.

33. Історія Бершадської публічної бібліотеки. 2014. URL : <https://library.bershad.ua/istoriya-bershadskoj-rajonnoj-biblioteki-2-768.html> (дата звернення: 8.11.2023).

34. Історія бібліотеки. Вінницька обласна бібліотека для юнацтва. 2009. URL : https://vinobu.vn.ua/?page_id=211 (дата звернення : 7.11.2023).

35. Качмар О., Герчанівська С., Сливінська О. Облік бібліотечних фондів. *Економіка та суспільство*, 2021. Вип. (26). <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2021-26-83>.

36. Кізян О. І. Електронні бібліотеки України як джерело бази наукових досліджень : матеріали II науково-практичної конференції «Бібліотека в умовах сучасності і конструювання майбутнього», м. Вінниця, 25 вересня 2019 р. URL : https://library.vn.ua/Konf2019/texts/6_1.htm (дата звернення : 17.11.2023)

37. Кобелев О. М. Інформаційно-аналітичне забезпечення стратегічного реструктурування бібліотек України. Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія. 2009. № 1. С. 45-51.

38. Коваль Т., Туровська Л. Інноваційні моделі сучасної бібліотеки у контексті бібліотечно-інформаційного обслуговування. Вісник Книжкової палати. 2017. № 1. С. 11–15.

39. Коваль Т. М., Кулаковська Т. Л. Напрями та пріоритети стратегічного розвитку національного наукового бібліотечно-інформаційного комплексу. Бібліотека. Наука. Комунікація. Розвиток бібліотечно-інформаційного потенціалу в умовах цифровізації : матеріали Міжнар. наук. конф. (6–8 жовт. 2020 р.) / НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського, Асоц. б-к України, Рада дир. наук. б-к та інформ. центрів акад. наук – членів МААН; відп. за вип. М. В. Іванова. Київ, 2020. С. 54-58.

40. Коваль Т., Кулаковська Т., Горєва В. Концептуальні засади стратегічного розвитку національного наукового бібліотечно-інформаційного комплексу: історія, принципи, пріоритети. Наукові праці Нац. б-ки України ім. В. І. Вернадського. К., 2020. Вип. 58. С. 426–448.

41. Колоскова Г. В. Бібліотечно-інформаційний потенціал регіону: організаційно-функціональний аспект : дис. доктора філософії зі спеціальності 029 / Харківська державна академія культури. Харків, 2021. 222 с.

42. Колоскова Г. Бібліотечно-інформаційний потенціал як складник ресурсного потенціалу інформаційної економіки регіону. Вісник Книжкової палати. 2023. № 4. С. 39-47.

43. Колесникова Т. О. Кластер як нова регіональна модель інтеграції бібліотек ВНЗ України: концептуальні характеристики та умови реалізації. Освіта регіону. 2010. № 3. С. 181-188.

44. Колоскова Г. В. Бібліотечно-інформаційний потенціал в системі ресурсного потенціалу цифрової економіки регіону. Інформація, комунікація та управління знаннями в глобалізованому світі : матеріали П'ятої міжнарод. наук. конф. 23—24 черв. 2022 р. Київ : КНУКіМ, 2022. С. 64—65.

45. Колоскова Г. В., Кобелєв О. М. Бібліотечно-інформаційний потенціал в умовах цифровізації. Вісник Книжкової палати. 2022. № 5. С. 33—40.

46. Кононученко Л. І. Діяльність обласних універсальних наукових бібліотек України по забезпеченню інформаційних потреб користувачів (кінець ХХ – початок ХХІ століття) : дис. ... канд. культурології : 26.00.01 / Київський національний університе культури і мистецтв. Київ, 2011. 206 с.

47. Концепція якісних змін бібліотек задля забезпечення сталого розвитку України (до 2025 року). URL : <http://ula.org.ua/ua/news/3090-kontseptsiiia-iakisnykh-zminbibliotek-zadlia-zabezpechennia-staloho-rozvytku-ukrainy-do-2025-roku> (lfnf pdthytyyz ^ 7/10/2023)].

48. Кочеткова А. Цифрові бібліотеки як ознака ХХІ століття. Світогляд. 2009. №6. С. 68-73.

49. Крат М., Софій О. Реформування системи публічних бібліотек України в контексті децентралізації / Громадська організація «Європейський діалог». 2017. 50 с. URL : <https://decentralization.gov.ua/uploads/library/file/72/Bibliotek-A5-4mm-prew.pdf>(дата звернення: 6.11.2023).

50. Куделя Г. Д. Регіональна бібліотечна політика і роль ОУНБ ім. К. А. Тімірязєва у її формуванні та реалізації. Бібліотека в контексті світової культури, науки, інформації : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф., (Вінниця, 23–25 трав. 2007 р.) / Вінниц. ОУНБ ім. К. А. Тімірязєва. Вінниця, 2007. С. 18–24.

51. Кулаковська Т. Л. Бібліотечно-інформаційна система як об'єкт комплексного бібліотекознавчого дослідження. Науково-технічна інформація. 2007. № 1. С. 11-15.

52. Любаренко Л. Нові інформаційні технології в публічних бібліотеках України : (за результатами загальнодержавного дослідження, проведеного НПБУ в 2014-2015 рр.). Бібліотечна планета. 2015. № 4. С. 9-14.

53. Малюга М. М., Калініна Л. М. Цифрові бібліотеки як мегаджерело інформації для опорних закладів освіти. Wiadomości o postępie naukowym i

rzeczywistych badaniach naukowych współczesności ☉ Tom 6 17 czerwca 2019 rok, Krakow, Polska. pp. 124-127.

54. Мар'їна О. Ю. Регіональні бібліотечні системи України: сучасний стан та перспективи розвитку. Вісник Харківської державної академії культури. 2009. Вип. 24. С. 156-164.

55. Мар'їна О. Ю. Інформаційно-комунікаційна взаємодія як фактор розвитку регіональних бібліотечних систем : автореф. дис. ... канд. наук з соц. комунікацій : 27.00.03 / Харків. держ. акад. культури. Харків, 2011. 20 с.

56. Матвійчук О. Є. Соціокультурна діяльність бібліотек. Соціальні комунікації в стратегіях формування суспільства знань : матеріали міжнар. наук. конф., (Харків, 26–27 лют. 2009 р.) : у 2 ч. / Харків. держ. акад. культури : зб. наук. пр. Харків, 2009. Ч. 2. С. 28–31.

57. Мельник М. Науково-дослідна діяльність Наукової бібліотеки ВНМ: погляд крізь десятиріччя. Бібліотека – місце традицій, простір іновацій : матеріали наук.-практ. конф. / метод. центр бібліотек ЗВО м. Вінниці, Наукова бібліотека ВНМУ ім. М. І. Пирогова ; уклад. М. І. Мельник, відп. за вип. Н. М. Кравчук. Вінниця, 2020. С. 27–37.

58. Мета. Е-бібліотека. Вінницька обласна універсальна наукова бібліотека Імені Валентина Отамановського. URL : <https://library.vn.ua/e-library/meta-e-biblioteku> (дата звернення : 15.11.2023).

59. Миськевич Т. М. Актуальний зміст культурно-освітніх практик сучасної бібліотеки : матеріали Міжнародної наукової конференції «Бібліотека. Наука. Комунікація: актуальні тенденції в цифрову епоху». 2019. URL : <http://conference.nbu.gov.ua/report/view/id/736> (дата звернення : 7.11.2023).

60. Мірзоева Т. В., Томашевська О. А. До визначення сутності поняття «регіон». Інвестиції: практика та досвід. 2011. № 23. С. 48-50.

61. Морозова Н. І. Вінницька ОУНБ ім. К. А. Тимірязева у дзеркалі історії та інноваційному поступі сьогодення. Бібліотека в контексті світової культури, науки, інформації: Матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. / Вінниц.

ОУНБ ім.К.А.Тімірязєва. Вінниця, 2007. URL : <https://library.vn.ua/e-library/katalog/biblioteka-v-konteksti-svitovoi-kulturi-nauki-informacziij> (дата звернення : 13.11.2023).

62. Онищенко О. С., Дубровіна Л. А. Головна академічна бібліотека України (Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського в контексті ХХ ст.). Наук. пр. Нац. б-ки України ім. В. І. Вернадського. Київ, 2006. Вип. 15. С. 11–21.

63. Панасевич Ю. О. Особливості ведення обліку в бібліотечних фондах України. URL: http://www.rusnauka.com/1_NIO_2013/Economics/7_124522.doc.htm (дата звернення : 7.11.2023).

64. Пояснювальна записка про діяльність Вінницької ОУНБ у 2022 році. Офіційна інформація. Вінницька обласна універсальна наукова бібліотека ім. Валентина Отамановського. URL : <https://library.vn.ua/pro-biblioteku/oficziijna-informacziya> (дата звернення : 21.11.2023).

65. Пристай Г. І. Бібліотека як складова культурно-мистецького середовища регіону : дис. канд. наук із соціальних комунікацій : 27.00.03. Київ, 2016. 225 с.

66. Притуляк Т. Є. Впровадження автоматизованої книговидачі в науково-технічній бібліотеці Вінницького національного технічного університету: проблеми та перспективи. Інституційний репозитарій ВНТУ. Вінниця : ВНТУ, 2013. URL : <http://ir.lib.vntu.edu.ua/handle/123456789/23> (дата звернення : 5.10.2023).

67. Притуляк Т. Є. Проектна діяльність університетської бібліотеки як фактор її розвитку (з досвіду роботи науково-технічної бібліотеки Вінницького національного технічного університету). Матеріали науково-практичної конференції «Місце бібліотек ВНЗ у міжнародному науковому інформаційному просторі», Вінниця, ВНАУ, 29 листопада 2016 р. Вінниця, 2016. URL : <http://ir.lib.vntu.edu.ua/handle/123456789/13483> (дата звернення : 5.10.2023).

68. Регіон. Словник з регіональної політики. Інститут регіональних та євроінтеграційних досліджень ЄвроРегіо Україна. URL : <http://www.eru.org.ua> (дата звернення : 4.11.2023).

69. Розпорядження Президента України "Про комісію з розробки Концепції державної регіональної політики України" від 30 верес. 1999 р. № 241/99-рп. Офіційний веб-сайт Верховної Ради України: Законодавство України. URL : <http://zakon.rada.gov.ua> (дата звернення : 4.11.2023).

70. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 10 квітня 2013 р. №257-р «Про схвалення Концепції Державної цільової національно-культурної програми популяризації вітчизняної видавничої продукції та читання на 2014-2018 роки». URL : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/257-2013-%D1%80> (дата звернення : 13.11.2023).

71. Складові та доступ. Вінницька обласна універсальна наукова бібліотека ім. Валентина Отамановського. URL : <https://library.vn.ua/e-library/skladovi-e-biblioteku>(дата звернення : 21.11.2023).

72. Слободяник М. С. Базова модель бібліотеки як соціально-комунікаційної інституції. Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія. 2009. № 4. С. 5–6.

73. Сокур О. Л. Взаємодія бібліотек наукових установ Національної академії наук України у формуванні вітчизняного наукового інформаційного простору: науково-організаційне забезпечення : дис. канд. соціальних комунікацій : 27.00.03. Київ, 2019. 297 с.

74. Сторінки історії бібліотеки. Бібліотека Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. URL : <https://library.vspu.edu.ua/html/ist.htm> (дата звернення : 3.11.2023).

75. Сторінки історії та сьогодення. Вінницька обласна універсальна наукова бібліотека ім. Валентина Отамановського. URL : <https://library.vn.ua/pro-biblioteku/history> (дата звернення : 21.11.2023).

76. Ступницька С. П. Бібліотечні послуги для сприяння цифровізації громад регіону: за результатами моніторингів, проведених Рівненською ОУНБ у 2020 році Посилення спроможності публічних бібліотек в контексті

цифровізації суспільства : матеріали круглого столу, м. Рівне, 23 верес. 2020 р. / Рівнен. обл. універс. наук. б-ка, Рівнен. обл. від-ня Укр. бібл. асоц. ; уклад.: Н. П. Волян ; наук. ред., редагування: О. Л. Промська ; відп. за вип.: В. П. Ярощук. – Рівне : [б. в.], 2020. С. 27-39.

77. Чуприна Л. А. Оперативна інтернет-інформація як чинник розвитку інформаційно-аналітичної діяльності бібліотек України : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра наук із соціальних комунікацій : спец. 27.00.03 «Книгознавство, бібліотекознавство, бібліографознавство» / Л. А. Чуприна ; Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. Київ. : НБУВ, 2013. 23 с.

78. Шкурко О.П. Управління якістю обслуговування користувачів наукових бібліотек закладів вищої освіти України : дис. канд. наук із соціальних комунікацій : 27.00.03 / Київський національний університет культури і мистецтв, Міністерство культури та інформаційної політики України, Харківська державна академія культури, Харків, 2021. 251 с.

79. International Federation of Library Associations and Institutions Ed. for the Section of Public Libraries by Philip Gill et. al. The Public Library Service: IFLA/UNESCO Guidelines for Development. München: Saur, 2001.

80. Lougee W. P. Diffuse Libraries: Emergent Roles for the Research Library in the Digital Age. Washington, D.C.: Council on Library and Information Resources, 2002.

81. Niegaard H. Library Space and Digital Challenges. Library trends. 2011. Vol. 60, No. 1. pp.174-189.

82. Palmer D., Kaplan S. Innovation, A Framework for Strategic Innovation: Blending Strategy and Creative Exploration to Discover Future Business . San Francisco CA, USA: InnovationPoint LLC, 2015.

83. Stepaniuk O. L., Kyrpyta T. V. Göttingen State and University Library (Germany) as a Model for Successful Symbiosis of Municipal and University Library. University Library at a New Stage of Social Communications Development. Conference Proceedings. 2019. № (4). pp. 5–10.

84. Walton G. Developing and Enhancing Library Physical Space: The Challenges Posed By The Digital Library. FGV, Rio de Janeiro, Brazil, 2014.

ДОДАТКИ

ДОДАТОК А

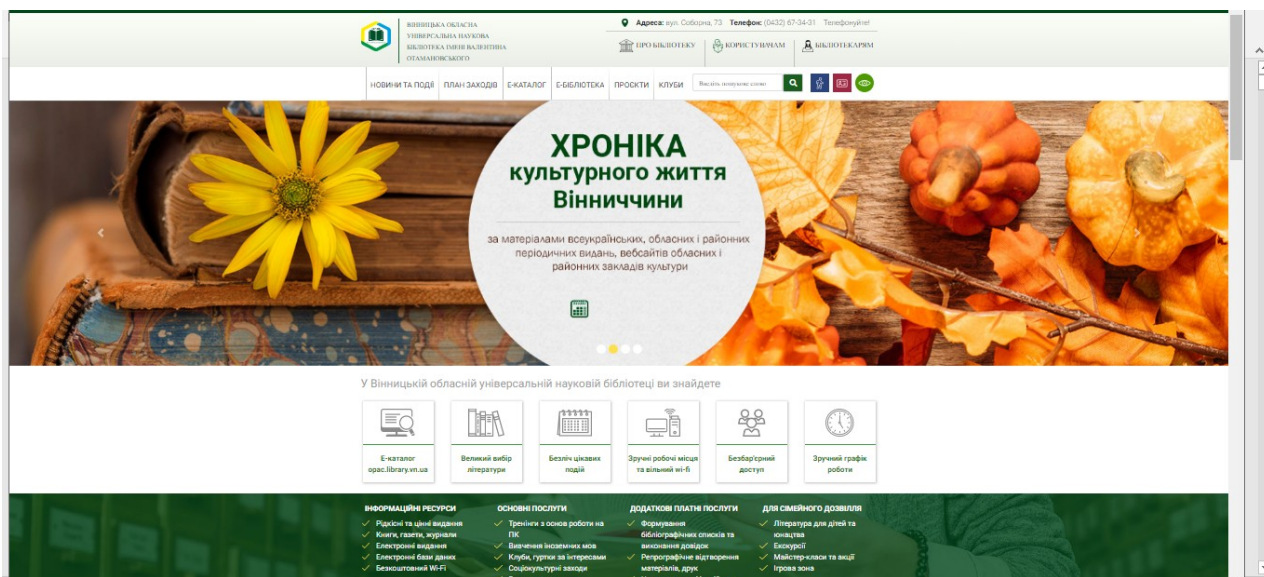

Рис. А. 1. Скріншот головної сторінки офіційного сайту Вінницької обласної універсальної наукової бібліотеки імені В. Отамановського. URL : <https://library.vn.ua/>

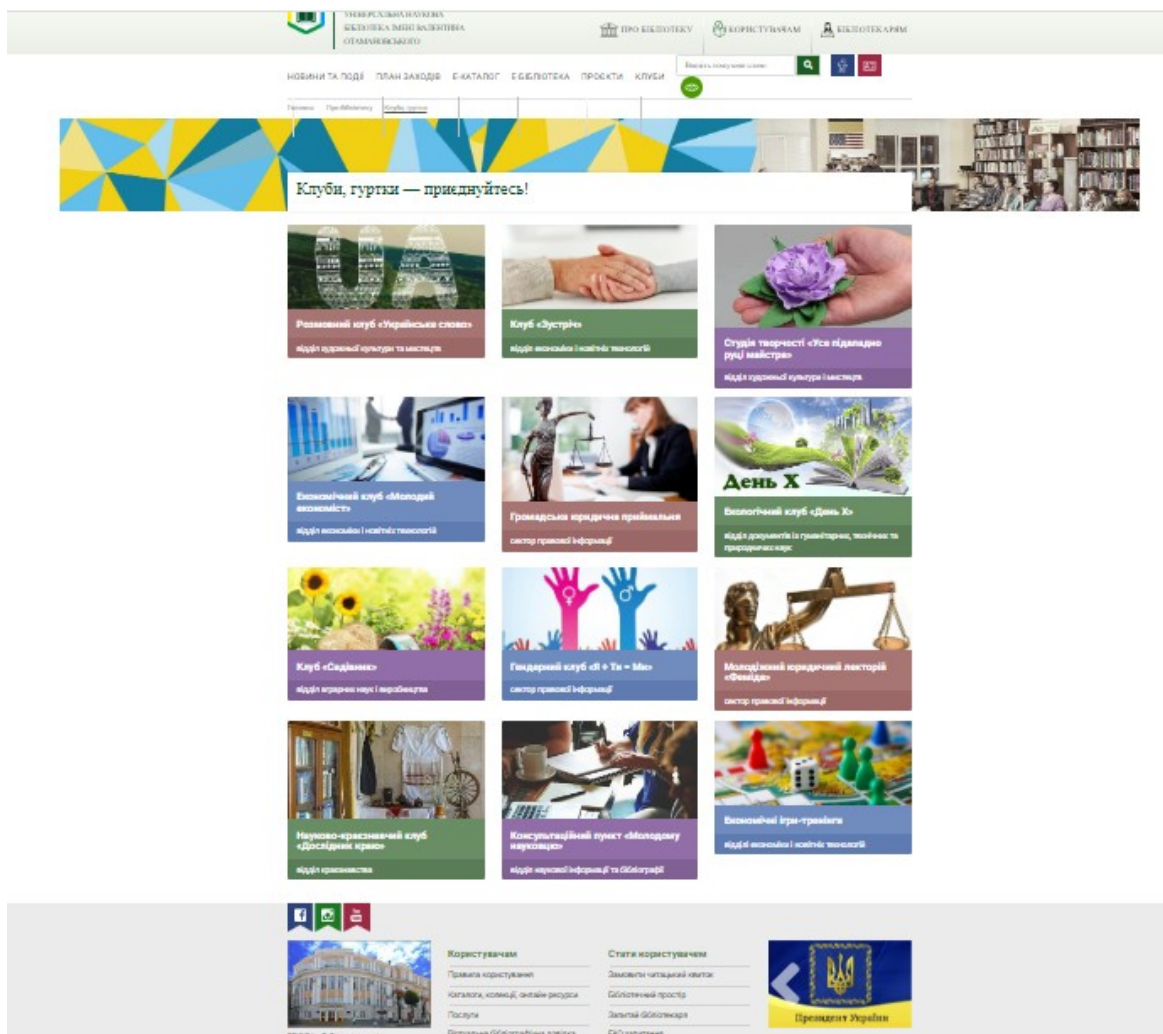

Рис. А. 2. Клуби та гуртки Вінницької обласної універсальної наукової бібліотеки ім. Валентина Отамановського. URL : <https://library.vn.ua/pro-biblioteku/klubi-gurtki>

Рис. А. 3. Виставка до 145-риччя з дня народження Олександра Олесь.
Вінницька обласна бібліотека для юнацтва. URL :
[https://www.facebook.com/photo.php?
fbid=749746793858497&set=pb.100064695488558.-2207520000&type=3](https://www.facebook.com/photo.php?fbid=749746793858497&set=pb.100064695488558.-2207520000&type=3)

ІНТЕРНЕТ-ПРОЄКТИ БІБЛІОТЕКИ

- ІНСТИТУЦІЙНИЙ РЕПОЗИТАРІЙ
- ВІРТУАЛЬНА ДОВІДКОВА СЛУЖБА БІБЛІОТЕКИ;
- «ПОВНОТЕКСТОВИЙ АРХІВ» ВИДАНЬ БІБЛІОТЕКИ З «ЦИФРОВОЮ КОЛЕКЦІЄЮ ВИДАНЬ ЦІННОГО ТА РІДКІСНОГО ФОНДУ»

ІНСТИТУЦІЙНИЙ РЕПОЗИТАРІЙ

ВІРТУАЛЬНА ДОВІДКОВА СЛУЖБА БІБЛІОТЕКИ

ПОВНОТЕКСТОВИЙ АРХІВ ВИДАНЬ БІБЛІОТЕКИ

КРАЄЗНАВЧІ ІНТЕРНЕТ-ПРОЄКТИ:

- «ЖИТТЯ ПОВ'ЯЗАНЕ З ПОДІЛЛЯМ» - БІОГРАФІЧНИЙ;
- «ВІННИЧЧИНА В БД ЕК БІБЛІОТЕКИ» - ІНФОРМАЦІЙНО-БІБЛІОГРАФІЧНИЙ;
- «ВІННИЧЧИНА В ІНТЕРНЕТІ» - ВЕБЛІОГРАФІЧНИЙ

Активна дистанційна робота не припинялася ні в умовах карантину, ні під час воєнного стану. Бібліотека, використовуючи дистанційні технології, змінювала та розширювала інформаційно-бібліотечний сервіс: Актуалізація роздел "Парам

Рис. А.4. Інтернет-проекти бібліотеки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. URL : <https://library.vspu.edu.ua/html/ist.htm>

Рис. А.5. Простір бібліотеки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. URL : <https://library.vspu.edu.ua/html/ist.htm>